

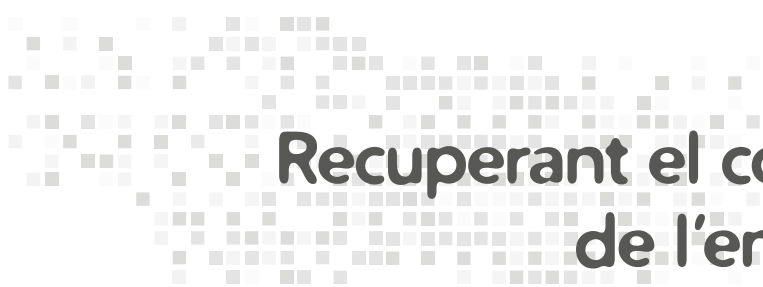
Recuperant el control de l'energia

Accions per (re)municipalitzar
la distribució elèctrica

El preu de l'abundància:
drets humans a les fosques

Recuperant el control de l'energia

Accions per (re)municipalitzar la distribució elèctrica

Autor: Alfons Pérez, investigador de l'Observatori del Deute en la Globalització i membre de la Xarxa per la sobirania energètica.

Agraïments per les revisions i comentaris a: Juan Martínez, Gaia D'Elia, Oleguer Presas, Celia Sánchez, el Grup d'Energia i Indústries Extractives d'ESF i a tota la gent de la Xarxa per la sobirania energètica.

Agraïment per les entrevistes a: Jorge Morales, Santi Cornet, Pep Puig, Pep Salas i ASOCIACIÓN DE EMPRESAS ELECTRICAS (ASEME).

Suport gràfic: Raül Sánchez.

L'autor i l'Associació Catalana d'Enginyeria Sense Fronteres, 2017

Fotografia portada: Patrick Pilz / Unsplash

www.esf-cat.org

[@ESFCatalunya](https://twitter.com/ESFCatalunya)

[/EnginyeriaSenseFronteres](https://www.facebook.com/EnginyeriaSenseFronteres)

[telegram.me/ESFCatalunya](https://t.me/ESFCatalunya)

[/ESFCatalunya](https://www.instagram.com/ESFCatalunya)

Enginyeria
Sense Fronteres

Índex

1. Introducció i objecte de l'estudi	4
2. Context general de la distribució elèctrica	6
2.1. Quins aspectes històrics ens poden ajudar a entendre el present del sector elèctric?	6
2.2. Què entenem per distribució elèctrica en l'actualitat?	8
2.3. Qui realitza l'activitat de distribució?	12
2.4. Com es remunera?	14
2.5. Aleshores, per què és tan important recuperar el control de la distribució?	15
2.5.1. Les males praxis de l'Oligopoli elèctric	16
2.5.2. La distribució serà més estratègica	18
3. Accions des del marc legal	21
3.1. Naturalesa jurídica	21
3.2. Competències en el subministrament energètic	22
3.3. Definició i règim jurídic de la distribució elèctrica	23
3.4. Com remunicipalitzar la distribució elèctrica	26
4. Accions des del marc legítim	32
4.1. Auditem la distribució elèctrica	32
4.2. Exigim un debat públic sobre les xarxes intel·ligents	34
4.3. Establim un diàleg i col·laboració amb les treballadores del sector	36
4.4. Explorem i posem en pràctica models de govern des de i per la ciutadania	38
4.5. Fem xarxa amb altres experiències de recuperació del control de l'energia	39
5. Resum, conclusions i... per on comencem?	44
6. Legislació	47
7. Bibliografia	48

1. Introducció i objecte de l'estudi

El present estudi vol dotar d'arguments per l'acció social, política i jurídica, amb el principal objectiu de contribuir a la recuperació del control públic i ciutadà de l'energia, a través d'un procés de remunicipalització de la distribució elèctrica. La recerca va dirigida a un públic ampli que va des de grups i entitats ecologistes, a l'acadèmia, a col·lectius que treballen pels drets socials, a les treballadores del sector i a la ciutadania en general.

Durant aquests últims quatre anys la Xarxa per la sobirania energètica ha analitzat el sector elèctric, intentant plantejar alternatives que caminin cap a la sobirania energètica popular. Els intensos debats sobre la qüestió han acabat determinant que una de les activitats claus és la distribució elèctrica. Per què?

- Perquè juga un paper fonamental per garantir l'accés a l'energia, entès com un servei essencial i universal i no merament un servei d'interès econòmic general, donat que les empreses distribuïdores són les que, en última instància, executen els talls de subministrament.
- Perquè és una activitat controlada per l'Oligopoli elèctric, és a dir, Endesa, Gas Natural Fenosa, Hidrocarbàric, Iberdrola i Viesgo, que acapara més del 90% de l'activitat i de les retribucions¹. Aquest fet li confereix un gran poder sobre el sector.
- Perquè és essencial per l'impuls de la generació distribuïda o descentralitzada a partir de fonts d'energia renovable perquè les empreses distribuïdores determinen les condicions i atorguen els punts de connexió de les noves instal·lacions.

La recerca doncs, s'estructura en dues parts principals. La primera, analitza el context general de la distribució elèctrica. S'inicia amb la història de l'electrificació a Catalunya, parant especial atenció a l'evolució de les xarxes elèctriques i les dinàmiques de poder del sector, per arribar a què és la distribució en l'actualitat, quins són els seus actors principals i com es remunera l'activitat. Acaba amb una reflexió sobre les males praxis de les grans distribuïdores i mostrant com les petites distribuïdores històriques han resistit el pas del temps, algunes d'elles petites cooperatives locals o empreses municipals, exemples vius que és possible oferir aquest servei des de l'àmbit municipal. Aquest últim punt serveix per introduir la segona part de l'estudi: les accions des del marc legal i legítim per (re)municipalitzar el servei. Indaga doncs, les eines que ens pot brindar el marc jurídic actual en relació a la (re)municipalització de la distribució elèctrica, així com incideix en les claus de la mobilització social necessària i imprescindible per generar espais que disputin l'hegemonia a l'Oligopoli elèctric, i que siguin capaços de posar la distribució elèctrica al servei de la ciutadania.

---

1. L'activitat de distribució és una activitat regulada que rep retribucions anuals concedides per la Comisión Nacional de los Mercados y de la Competencia (CNMC)

La Xarxa per la sobirania energètica

La Xarxa per la sobirania energètica (Xse) va nèixer l'any 2013 amb la intenció de crear un front polític de transformació en l'energia. Aquest front havia de garantir l'exercici de la sobirania energètica popular entesa com el dret dels individus conscients, les comunitats i els pobles a prendre les pròpies decisions respecte a la generació, distribució i consum d'energia, de manera que aquestes siguin apropiades a les circumstàncies ecològiques, socials, econòmiques i culturals, i sempre que no afectin negativament a tercers.

El treball realitzat per la Xse ha promogut la relocalització energètica com a marc rector per transformar el model energètic, va fer una proposta municipalista per incidir en les eleccions municipals de 2015 i ha donat suport als col·lectius del territori afectats per les grans infraestructures energètiques. Ho ha fet a través de l'organització de debats, xerrades i conferències amb temàtiques tan innovadores com el finançament de la transició energètica, la governança energètica, gènere i energia o la reapropiació de la distribució elèctrica.

El present estudi, per tant, recull i aprofundeix una de les línies principals de treball de la Xse: la recuperació del control de la distribució elèctrica. Així doncs, els seus continguts i resultats són part del treball i de la intel·ligència col·lectiva de la Xse i de totes les persones que n'han format part en aquests 4 anys de vida.

2. Context general de la distribució elèctrica

2.1 Quins aspectes històrics ens poden ajudar a entendre el present del sector elèctric?

Des dels seus orígens i expansió, l'electricitat ha estat un sector estratègic amb forts interessos i dinàmiques de poder. L'arribada de l'electricitat a finals del segle XIX va marcar la història del segle XX: transformava territoris, permetia disseminar la indústria, urbanitzava espais rurals, allargava la jornada productiva i feia de la nit, dia. Amb el temps, s'ha consolidat com un servei imprescindible per desenvolupar tant les tasques més quotidianes, com els processos productius més complexos. L'electricitat ha esdevingut doncs, un element indispensable per les nostres vides.

En el cas de Catalunya, l'electrificació es va desenvolupar a través de capital privat i estranger. A la ciutat de Barcelona, per exemple, convivia dues xarxes de distribució en corrent continu amb una forta competència per la reduïda demanda elèctrica del moment: la de la Compañía Barcelonesa de Electricidad (CBE), de capital alemany i propietària de la central de producció de l'Avinguda Paral·lel, i la Central Catalana de Electricidad (CCE), propietària de la central del carrer Vilanova (Alayo, 2012). L'electrificació a Barcelona estava basada en una producció i una xarxa de distribució locals al nucli urbà, que es va ampliar entre 1900 i 1910 a poblacions com Badalona i l'Hospitalet de Llobregat.

Fora de l'àmbit metropolità, l'electricitat també es va promoure i consolidar en base a la producció i distribució local. Alguns molins que aprofitaven l'energia cinètica del corrent dels rius per moldre gra, s'acoblaben a un generador elèctric per la nit per proporcionar l'enllumenat públic. Això va ser el germen de la creació de petites empreses locals i comarcals que van constituir les primeres xarxes de distribució². Ciutats com Tortosa, Sabadell, Manresa, Terrassa, Mataró, Vic, Vilafranca, Tarragona o Molins de Rei, en canvi, van fer-ho a través de petites centrals de carbó o gas (ibid). Però el veritable salt d'escala es produeix a partir de l'any 1912 amb els desenvolupaments hidroelèctrics dels Pirineus i la construcció d'una línia d'alta tensió de 110kV de la central de Tremp a Barcelona³, que va suposar el primer pas per la integració de les diferents xarxes de distribució locals (Alayo, 2012). Aleshores, l'empresa privada Compañía Riegos y Fuerza del Ebro⁴ (RFE), propietària de la línia de 110kV, va començar un procés d'adquisició d'empreses elèctriques locals i xarxes de distribució⁵, connectant-les a la seva línia de transport i tancant les petites centrals tèrmiques. Malgrat aquest fet donava estabilitat

---

2. Camprodon, Solsona, Puigcerdà, Bellpuig d'Urgell, Manlleu, Torelló, Tordera, Blanes, Balaguer, Figueres i Torroella de Montgrí, entre d'altres.

3. Aquesta línia era la segona de les seves característiques a Europa.

4. RFE era part de l'empresa Barcelona Traction, popularment coneguda com "La Canadenca".

5. Va adquirir la Compañía Barcelonesa de Electricidad, Electra Igualadina, Electricidad Rubienense, Electra Villafranquense, Eléctrica de Valls, Electricidad de Tarrasa, Gasómetro Tarraconense, Electra Reusense, Electricista Catalana i Electricista de Vendrell, i amb això, les xarxes de distribució de més de 60 poblacions catalanes.

a les possibles discontinuïtats de la producció local, RFE va esdevenir hegemònica en el territori català i es va perdre sobirania local per decidir sobre el desenvolupament de les fonts de producció i de les xarxes elèctriques.

En aquells moments hi havia un debat entre el model de producció centralitzada, amb grans centrals, grans inversions i grans empreses controlant-lo, i un altre model de producció distribuïda on la venda de generadors i les petites centrals permetessin que les persones consumidores fossin autoproductores (Chapel, 1994). L'arribada de les línies d'alta tensió però, va decantar la balança cap el model centralitzat. Amb tot això, el paper de les institucions públiques es va limitar a actuar des del marc legal, els reglaments i intentant controlar el preu de l'electricitat. Des de l'Ajuntament de Barcelona, per exemple, es pressionava per a que els contractes amb les elèctriques fossin per un termini curt, mirant de no perdre la seva capacitat d'intervenció. L'Ajuntament sabia però, que els seus deutes limitaven la seva possibilitat d'acció.

Fora de l'àmbit català, a Regne Unit i Alemanya les col·lectivitats locals asseguraven part del subministrament elèctric. Al Regne Unit el "municipal trade movement" va influir la llei britànica de 1882 i va atribuir a les autoritats municipals la capacitat per produir i distribuir electricitat o per realitzar concessions a empreses privades⁶. L'any 1903, les col·lectivitats locals asseguraven 2/3 de la producció d'electricitat venuda al públic⁷. A Alemanya, la tradició de l'economia comunitària i l'anomenat "socialisme municipal", que heretava una tradició històrica de la intervenció dels municipis en l'organització i gestió del serveis, va aconseguir que l'any 1913, el 45% de les fàbriques de generació d'electricitat fossin completament de col·lectivitats locals i quasi un 30% estiguessin en un règim mixt. En el cas de Catalunya i l'Estat espanyol, Horacio Capel, un dels historiadors més reconeguts de l'electrificació a Catalunya, descriu la situació de la següent manera:

"Siqui quina sigui la resposta a les qüestions sobre els avantatges relatius de la intervenció pública en el camp de la producció d'electricitat, hi ha alguna cosa sobre la qual no hi ha cap dubte: a Espanya, i a Catalunya en concret, les companyies d'electricitat van veure en tot moment aquesta intervenció [pública] com un greu perill als seus beneficis i a la seva existència, intentant per tots els mitjans que no es produís. (...) Mai podem saber el que hauria pogut ocórrer en el cas que aquestes formes alternatives s'haguessin pogut desenvolupar."

Passada aquesta primera etapa de l'electrificació, les dècades posteriors van estar marcades per la Guerra Civil, que va provocar la destrucció de centres de generació i xarxes de transport, i la Segona Guerra Mundial, que combinada amb el bloqueig internacional al règim franquista, va comportar l'escassetat de material elèctric. L'any 1944, a més, una forta sequera va provocar dures restriccions en

---

6. Les primeres concessions eren de 21 anys i després es van allargar fins el 42 perquè es deia que desincentivava la inversió privada.

7. Alguns autors afirmen que aquest model va endarrerir el desenvolupament de l'electricitat perquè els municipis es mostraven reacs a connectar-se amb altres xarxes per mantenir el seu propi sistema.

el subministrament elèctric en un sistema molt dependent de la producció hidràulica (Bosch, 2004). Malgrat als anys trenta havien obert el pas a tota Europa a tesis favorables a la nacionalització del sector elèctric, especialment amb l'interès de l'execució de grans obres públiques que poguessin reactivar l'economia i generar treball després del crack del 29, a l'Estat espanyol la iniciativa del sector elèctric continuava sent privada. L'any 1944 es constitueix UNESA, amb les 18 principals empreses del sector⁸. UNESA tenia la missió de promoure les interconnexions dels diferents sistemes elèctrics regionals i d'aquestes amb les centrals elèctriques. El mateix any, el Instituto Nacional de Industria va crear la Empresa Nacional de Electricidad, S.A. (ENDESA) i l'any 1949 la Empresa Nacional Hidroeléctrica del Ribagorzana (ENHER). Tant ENDESA com ENHER eren la part pública del sector i, segurament, l'eina del règim per mantenir cert control del sector.

Més endavant, l'any 1985, es crea Red Eléctrica de España (REE), empresa parcialment pública⁹, dedicada al transport elèctric. Als anys 80 i 90 avança un fort procés de concentració que fa que ENDESA es fusioni amb la Compañía Sevillana de Electricidad, Fecsa, Hidráulica de Cataluña, Eléctricas Reunidas de Zaragoza i Electra de Viesgo, entre moltes altres¹⁰. El govern de Felipe González inicia l'any 1988 el procés de privatització d'ENDESA, culminat per José María Aznar, fet que es deriva en la pèrdua de capacitat de l'administració pública d'influir en el sector (Dolader, 2006).

Per últim, la Unió Europea estableix les seves directives que promouen l'aprofundiment de la liberalització del sector elèctric, dividint-lo en les activitats de producció, transport, distribució i comercialització, fet que obliga a les empreses elèctriques a crear empreses per cadascuna de les activitats. A partir d'aquí, el mercat i la lliure competència esdevenen els principis rectors del sector elèctric.

2.2. Què entenem per distribució elèctrica en l'actualitat?

La consolidació d'un model de grans centrals de producció té com a conseqüència que l'energia elèctrica hagi de ser conduïda des dels centres de generació fins els punts de consum i, de manera general, ho hagi de fer a través de línies de transport amb una major capacitat. Aquestes s'acaben

---

8. UNESA estava formada per Hidroeléctrica Ibérica, Electra de Viesgo, Mengemor, Sociedad Minera y Metalúrgica de Peñarroya, Energía Eléctrica de Cataluña, Compañía de Riegos y Fuerzas del Ebro, Compañía Sevillana de Electricidad, Compañía de Fluido Eléctrico, Eléctricas Reunidas de Zaragoza, Energía e Industrias Aragonesas, Compañía Eléctrica de Langreo, Unión Eléctrica Madrileña, Saltos del Alberche i Hidroeléctrica del Chorro, Hidroeléctrica Española, Sociedad General Gallega de Electricidad i Saltos del Duero.

9. REE va ser creada per la Llei 49/1984, de 26 de desembre. Un 20% és de titularitat pública i pertany a la Sociedad Estatal de Participaciones Industriales (SEPI)

10. Gas Natural SDG es va crear l'any 1991 de la fusió de Catalana de Gas, Gas Madrid i els actius de distribució de gas del grup Repsol i Iberdrola l'any 1992 de la fusió de Hidráulica Española i Iberduero.

connectant a les xarxes de distribució, que com el seu nom indica, distribueixen l'energia elèctrica fins als punts de consum. De fet, segons l'article 38, del Reial Decret 1955/2000 la distribució comprèn:

1. *Tendrán la consideración de redes de distribución todas aquellas instalaciones eléctricas de tensión inferior a 220 kV salvo aquellas que, de acuerdo con lo previsto en el artículo 5 del presente Real Decreto, se consideren integradas en la red de transporte. Así mismo se considerarán elementos constitutivos de la red de distribución todos aquellos activos de la red de comunicaciones, protecciones, control, servicios auxiliares, terrenos, edificaciones y demás elementos auxiliares, eléctricos o no, de destino exclusivo para el adecuado funcionamiento de las instalaciones específicas de las redes de distribución antes definidas, incluidos los centros de control en todas las partes y elementos que afecten a las instalaciones de distribución.*
2. *No formarán parte de las redes de distribución los transformadores de las centrales de generación, las instalaciones de conexión de dichas centrales a las redes, las instalaciones de consumidores para su uso exclusivo, ni las líneas directas, sin perjuicio de lo establecido en la disposición adicional quinta del presente Real Decreto.*

És a dir, formen part de la distribució, entre molts altres elements, les xarxes elèctriques que transiten per les nostres ciutats, pobles i viles i els comptadors que mesuren el nostre consum elèctric.

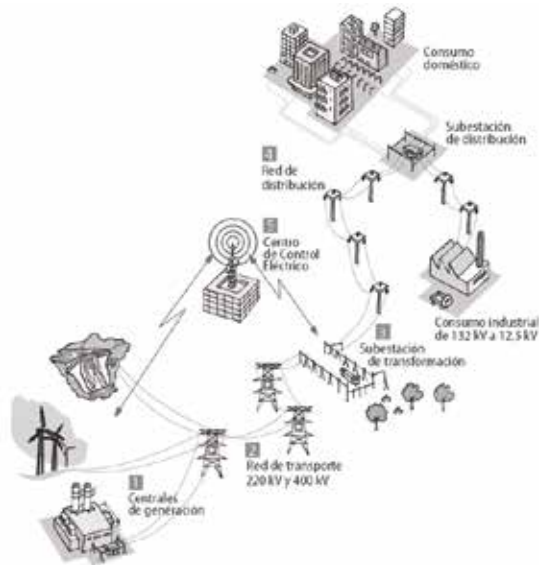

Figura 1. Esquema del sistema elèctric. Font: Red Eléctrica de España, 2009: El suministro de la electricidad.

11. L'apartat 3.3 defineix la distribució des de l'àmbit jurídic.

Des de la seva liberalització l'any 1998, el sector elèctric es compona de les següents activitats principals :

- Generació, que produeix l'energia elèctrica necessària per satisfer el consum.
- Transport, que permet portar l'energia generada des de punts allunyats, a través de xarxes de transport d'alta tensió, fins a punts propers als llocs de consum.
- Distribució, que fa possible que l'energia arribi des de les xarxes de transport fins els punts de consum.
- Comercialització, que s'encarrega de comprar l'electricitat al mercat elèctric per vendre-la a les clientes finals.

Les quatre activitats estan subjectes a diferent reglamentació. La generació i la comercialització estan liberalitzades i, per tant, qualsevol que compleixi amb els requisits legalment establerts pot exercir l'activitat rebent una retribució a través del mercat. El transport i la distribució, en canvi, són activitats regulades, és a dir, tant el seu funcionament com la seva retribució es realitzen sota un règim regulat que es justifica pel seu caràcter de "monopoli natural". Per tant, en aquestes activitats no hi ha lliure competència.

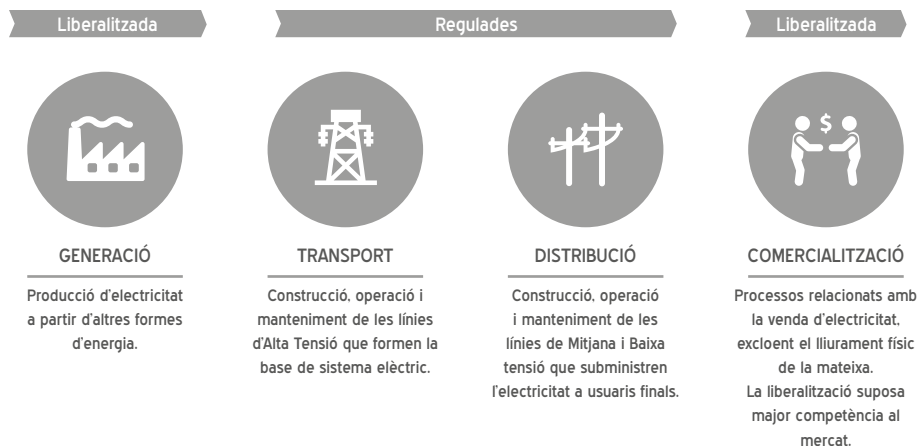

Figura 2 Estructura del mercat elèctric espanyol. Elaboració pròpia.

12. La *Ley 24/2013 del Sector Eléctrico* també contempla les activitats de recàrrega energètica, els intercanvis intracomunitaris i internacionals, així com la gestió econòmica i tècnica del sistema elèctric.

Monopoli natural

Les “indústries amb tecnologia de xarxa” s’han caracteritzat econòmicament com “monopolis naturals”, és a dir, una determinada tecnologia imposa uns costos on resulta més car produir un bé o servei per dues o més empreses que per una sola. Els monopolis naturals solen tenir 5 característiques: elevades inversions de capital, serveis considerats essencials per les empreses i per la població, impossibilitat d’emmagatzemar-los en moments de reducció de demanda, exigència d’una connexió física amb la persona usuària i capacitat de generar rendes per l’aprofitament de les persones usuàries i consumidores. (De la Cruz, 2004)

Així a l'Estat espanyol, des de 1985, el transport està encomanat en exclusiva a Red Eléctrica de España com a gestor de la xarxa¹³ de transport, a més de ser l'operador del sistema¹⁴. L'activitat de distribució, en canvi, és dominada per l'Oligopoli elèctric, que també controla la generació i la comercialització. El fet de participar de les diferents activitats és el que es coneix amb el terme d'“empreses integrades verticalment”, cosa que atorga a aquestes empreses un enorme poder i domini sobre el sector. Això dificulta extremadament el sorgiment d'experiències transformadores que puguin posar el subministrament elèctric al servei de la ciutadania.

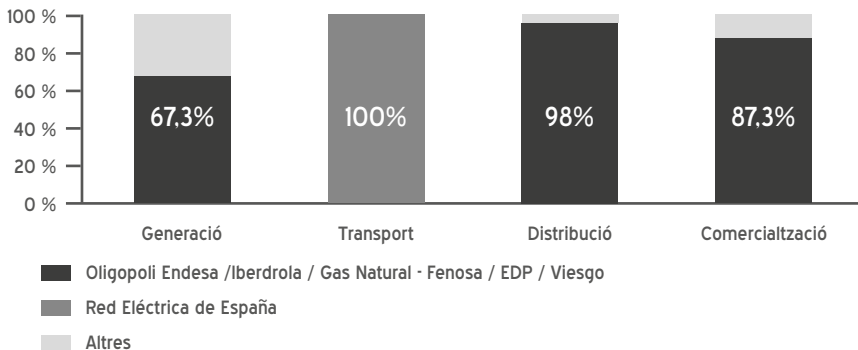

Figura 3 Concentració de les activitats del mercat elèctric, 2015. Font: Periódico Diagonal¹⁵

13. El gestor de la xarxa és responsable del desenvolupament, ampliació i manteniment de la xarxa, de gestionar el trànsit d'electricitat entre sistemes exteriors i la península i de garantir l'accés de tercers a la xarxa de transport en condicions d'igualtat.

14. L'operador del sistema ha d'assegurar el correcte funcionament del sistema de subministrament elèctric i garantir en tot moment la continuïtat i seguretat del subministrament d'energia elèctrica.

15. www.diagonalperiodico.net/global/27846-rescate-encubierto-electricas.html [Accedit el 03 de març de 2017]

2.3. Qui realitza l'activitat de distribució?

Les empreses distribuïdores són les encarregades de l'activitat de distribució. Les seves actuacions comprenen el disseny, planificació, manteniment i gestió de tots els elements de la distribució (xarxes, centres de transformació, comptadors, etc.), i són responsables de la seguretat i la qualitat del servei. Les grans empreses distribuïdores a l'Estat espanyol, les que tenen més de 100.000 clients, són Endesa Distribución, S.L., Hidrocanábribo Distribución Eléctrica, S.A., Iberdrola Distribución, S.A., Unión Fenosa Distribución, S.A. i Viesgo Distribución Eléctrica, S.L.¹⁶

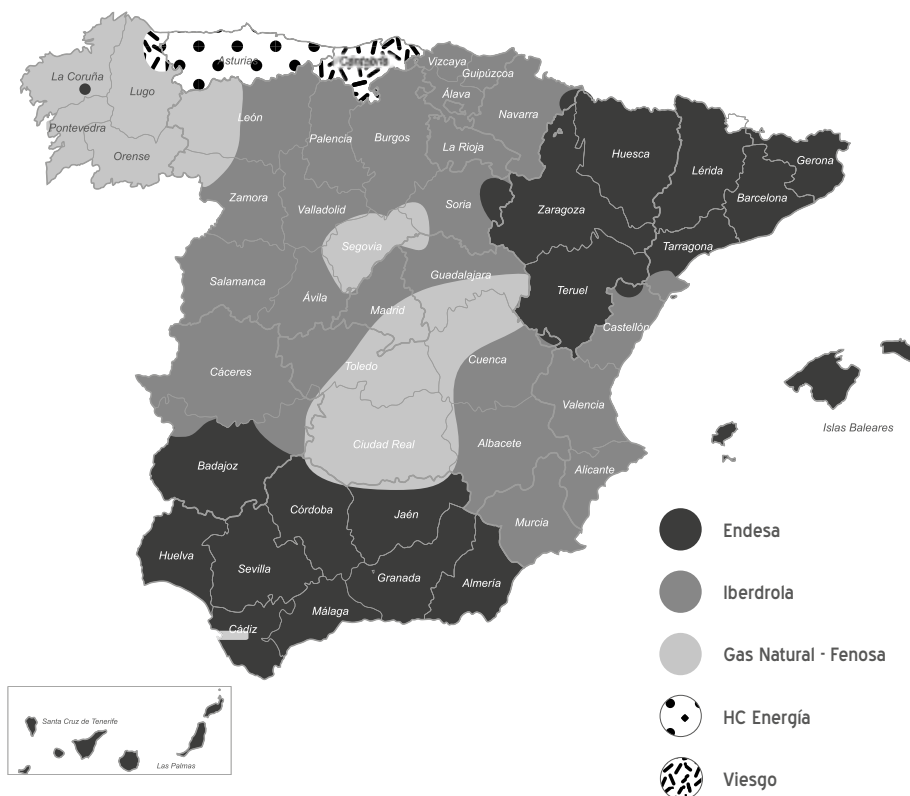
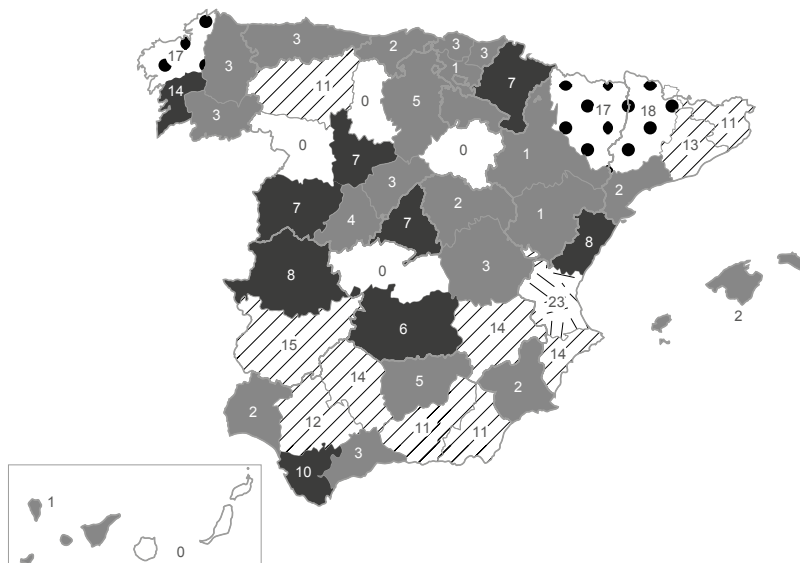

Figura 4 Mapa de les zones d'activitat de les distribuïdores de l'Oligopol. Font: Proyectos Tipo¹⁷

16. El "Listado de Distribuidores de Energía Eléctrica" reflecteix una sisena distribuïdora "Barras Eléctricas Galaico-Asturianas, S.A." que actualment forma part de Viesgo. <https://sedeaplicaciones.minetur.gob.es/eee/indiceCalidad/distribuidores.aspx> [Accedit el 10 de març de 2017]

17. www.proyectostipo.com [Accedit el 10/04/2017]

Malgrat que l'activitat està altament concentrada en les cinc grans empreses de l'Oligopoli, a l'Estat espanyol existeixen 327 distribuïdors més (44 amb domicili fiscal a Catalunya), algunes de les quals són cooperatives i empreses municipals amb una llarga experiència en el sector.

18. Els actius en distribució d'E.on van ser adquirits l'any 2015 per Macquarie European Infrastructure Fund i Wren House Infrastructure, que van recuperar el nom de Viesgo, la companyia que operava abans d'E.on. Macquarie, el fons d'inversió en infraestructures més gran del món, havia impulsat 3 anys abans les exploracions de gas no convencional a Cantàbria, que van enfrontar una forta oposició popular.

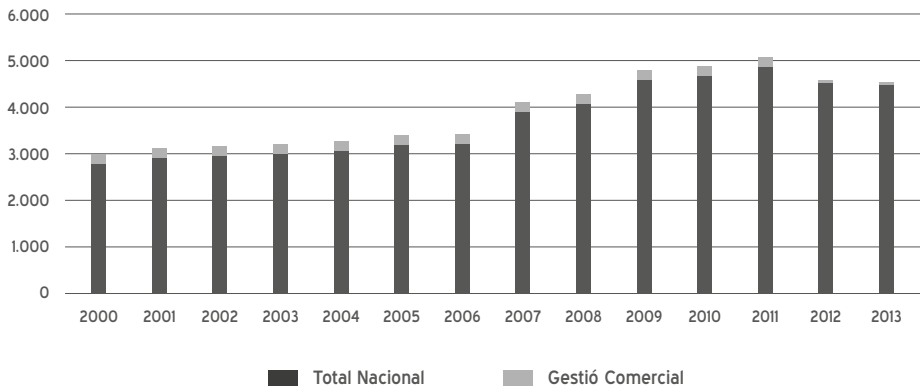
13

A Catalunya tenim els casos de l'Electradistribució Centelles, S.L., empresa de titularitat íntegrament municipal que distribueix al municipi de Centelles (Osona, Barcelona) i l'empresa municipal de distribució elèctrica d'Almenar, S.L.U que distribueix al poble d'Almenar (Segrià, Lleida). Ambdues distribuïdores ofereixen el servei des de fa més de 90 anys. També trobem altres distribuïdores municipals històriques a Santa Coloma de Queralt, Tírvia, Torres de Segre, Llavorsí i Ponts. Al País Valencià, en canvi, es concentren el 85% de les cooperatives elèctriques de l'Estat espanyol: 9 a la província de València (Algímia d'Alfara, Castellar, Guadassuar, Alginet, Xera, Sot de Xera, Vinalesa, Meliana, Museros), 4 a Alacant (Catral, Crevillent, Biar, Callosa de Segura) i 2 a Castelló (Almenara i El Serralló de Castelló). L'any 2013 van celebrar el seu centenari.

2.4. Com es remunera?

L'activitat de distribució es retribueix a través del regulador, en el cas de l'Estat espanyol, la Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia²⁰ (CNMC), que estableix a principis d'any els pagaments anuals²¹ a cadascuna de les empreses distribuïdores. Les retribucions a l'activitat de distribució van en dos sentits: remunerar les actuacions abans descrites i incentivar la innovació i el canvi tecnològic; a fi i efecte de tenir un servei de màxima qualitat.

Gràfic 1 Retribucions per l'activitat de distribució a les empreses amb més de 100.000 persones usuàries (milions d'€). Elaboració pròpia a partir de dades de Cuadernos Orkestra 2013/4 ISSN 2340-7638

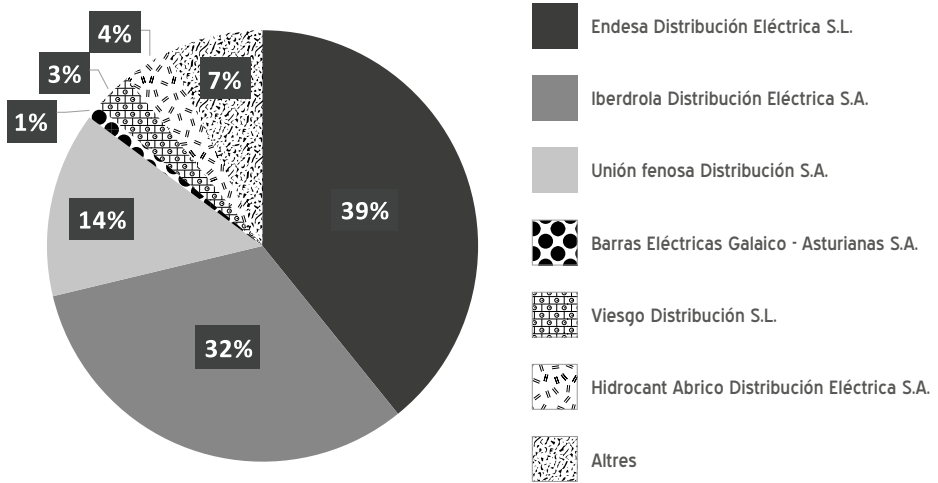
20. La Comisión Nacional de la Energía (CNE) va ser l'òrgan regulador fins l'any 2013, moment en que es va integrar a la CNMC.

21. El càlcul de les retribucions és altament complex. Per més informació: www.energiaysociedad.es/manenergia/4-3-distribucion/ [Accedit el 11/04/2017]

La combinació d'una activitat regulada i la seva concentració en l'Oligopoli, fa que les retribucions vagin a parar a les mans d'aquestes grans empreses. L'any 2016, per exemple, les retribucions per l'activitat de distribució a l'Oligopoli van ser d'un 93% del total. Només Endesa i Iberdrola es van endur el 71% de les retribucions, és a dir, 3.679 milions d'euros.

Gràfic 2 Retribució a empreses de l'Oligopoli per l'activitat de distribució 2016. Elaboració pròpia a partir de dades de Orden IET/980/2016

2.5. Aleshores, per què és tan important recuperar el control de la distribució?

Una vegada caracteritzats els trets principals de la distribució elèctrica i havent explorat les dimensions històrica, tècnica i econòmica, cal preguntar-se, per què és necessari recuperar el control de la distribució?

Com hem vist amb anterioritat, malgrat existeixen diferents experiències arreu del territori que demostren que és possible dur a terme la distribució des de l'escala local, les grans empreses elèctriques tenen acaparada l'activitat en la seva pràctica totalitat i, fins al moment, no existeixen propostes que puguin disputar-ne la seva hegemonia.

2.5.1. Les males praxis de l'Oligopoli elèctric

Sovint s'argumenta que les grans empreses privades són les que millor poden executar activitats complexes garantint un servei de qualitat. Ara bé, existeixen nombrosos casos de males praxis de les empreses de l'Oligopoli que avantposen els seus resultats econòmics i es mostren hostils a qualsevol proposta alternativa que els pugui afectar.

A) La pobresa energètica

L'aprovació de la Llei 24/2015 contra l'emergència habitacional i la pobresa energètica, una llei que garanteix el principi de precaució protegint a les persones dels talls indiscriminats dels subministraments bàsics, ha fet visible la manca de sensibilitat i de resposta davant una problemàtica tan punyent com la pobresa energètica. Ans el contrari, com denuncia l'Aliança contra la pobresa energètica, l'Oligopoli elèctric ha incomplert reiteradament la llei i ha forçat situacions tràgiques, com la mort d'una dona de 81 anys a Reus per culpa d'un incendi provocat per les espelmes que utilitzava per il·luminar-se. Gas Natural li havia tallat el subministrament feia dos mesos²².

Aquesta realitat contrasta amb l'abordatge de la pobresa energètica per part de les distribuïdores locals:

"Nosaltres portem 90 anys gestionant la pobresa energètica. Aquí no se li talla la llum a ningú sense una causa clarament justificada." Santi Cornet, tècnic de l'Empresa Elèctrica Municipal d'Almenar²³

B) La manca de previsió, inversió i manteniment

En els últims anys a Catalunya podem trobar diversos episodis on s'ha posat en serios dubte que les empreses hagin fet les inversions necessàries en manteniment i renovació de les xarxes, provocant greus talls de subministrament.

El 23 de juliol de 2007, Barcelona va patir una apagada que va deixar més de 300.000 persones abonades sense llum. Un fallo en l'aïllament d'un cable de 220kV que unia les subestacions d'Urgell i Maragall, va causar un incendi en aquesta última. Les conclusions de l'informe de la Comisión Nacional de la Energía²⁴ sobre les responsabilitats d'ENDESA i REE són ben contundents:

---

22. www.eldiario.es/catalunyaplural/opinions/veina-Reus-podria-haver-mort_6_580651968.html [Accedit el 11/03/2017]

23. Fragment de l'entrevista realitzada a Santi Cornet, tècnic de l'Empresa Elèctrica Municipal d'Almenar

24. www.cnmc.es/sites/default/files/1564073_5.pdf [Accedit el 11/03/2017]

"Los análisis efectuados (...) señalan que el contacto entre el conductor y la grapa que sujeta el conductor al apoyo ha sufrido un proceso progresivo de degradación. (...) Entiende esta Comisión que dicho proceso degenerativo podría haber sido observado en las revisiones por mantenimiento del citado cable (...) lo acontecido en la subestación Maragall hubiese sido perfectamente evitable si el referido cable de 220kV hubiese estado en las adecuadas condiciones."

"Las infraestructuras eléctricas de la red de transporte y distribución, preexistentes antes del incidente, no estaban diseñadas para permitir una rápida recuperación del suministro (...) Esta situación ha provocado que la recuperación total del suministro eléctrico a los miles de usuarios afectados, pese a los esfuerzos realizados, se haya realizado en tiempos inadmisibles."

El març del 2010 unes intenses nevades van deixar sense servei a 220.000 persones usuàries de les comarques gironines. Això va provocar la indignació de la ciutadania i dels alcaldes i alcaldesses dels municipis afectats. En aquest cas la CNE també va obrir un expedient informatiu a ENDESA i REE.

Recentment, el març del 2017, més de 9.000 abonats de 22 municipis de Lleida també es van quedar sense subministrament elèctric a causa de les nevades, alguns d'ells per més de 30 hores. Els alcaldes i alcaldesses fa temps que anaven denunciant la manca de manteniment i de renovació de les instal·lacions de distribució, fet que consideren acaba derivant en aquest tipus d'incidents greus. Com a resposta, una cinquantena d'electes locals del partit polític Esquerra Republicana de Catalunya van signar el Manifest de Montoliu de Segarra, on exigeixen un subministrament elèctric de qualitat i posar fi a la precarietat de la xarxa elèctrica. També exigeixen celeritat en les actuacions necessàries per aconseguir aquest fi, i reclamen informació i transparència en les actuacions. Per últim, demanen una auditoria del sistema elèctric que avaluï i diagnostiqui l'estat de la xarxa²⁵.

C) Fraus i abús de poder

L'associació de persones consumidores FACUA va interposar l'any 2015 a ENDESA pel cobrament de tarifes abusives pel lloguer del comptador elèctric. L'obligació de la renovació de comptadors per substituir-los pels comptadors intel·ligents abans del 2018, oferint els avantatges propis de la telegestió, havia provocat que les quotes de manteniment mensual passessin de 0,6534 € a 0,9801 €, un 50% més, malgrat que el servei de telegestió encara no estava disponible²⁶. El Juzgado de Primera Instancia número 1 de Sevilla va dictar una sentència en la qual determinava que ENDESA va incórrer en clàusules abusives en cobrar un lloguer que no dóna les prestacions que ofereix²⁷.

25. http://dades.grupnaciodigital.com/redaccio/arxius/documents/1490688394manifest_Montoliu_de_segarra.pdf [Accedit el 15/03/2017]

26. www.facua.org/es/noticia.php?id=9504 [Accedit el 15/03/2017]

27. <http://facua.org/es/documentos/SentenciaEndesaPrimeraInstanciaSevilla.pdf> [Accedit el 15/03/2017]

A la Vall Fosca, Endesa amenaçava de tallar la llum a onze veïnes i als edificis municipals de l'Ajuntament de la Torre de Cabdella per un suposat impagament de l'IVA que el veïnat considerava il·legítim. Endesa va modificar unilateralment la facturació contravenint el conveni subscrit vuitanta-nou anys enrere per l'explotació hidràulica de l'empresa a la Vall²⁸.

2.5.2. La distribució serà més estratègica

Tant l'esgotament dels combustibles fòssils i nuclears com el canvi climàtic fixen uns límits biofísics que ens situen en un futur immediat on la generació elèctrica, particularment amb renovables, tindrà una major presència en els mixos energètics. Fins i tot pensant en un desitjable i necessari decreixement del consum d'energia, la proporció de l'electricitat augmentarà i per tant, també el seu valor estratègic. El futur immediat doncs, dotarà de més importància a la distribució elèctrica. Els canvis tecnològics cap a les xarxes intel·ligents²⁹, la generació distribuïda³⁰, el desenvolupament de transport electrificat, l'autoconsum, etc. faran que l'electricitat, i en particular la distribució, prenguin més rellevància.

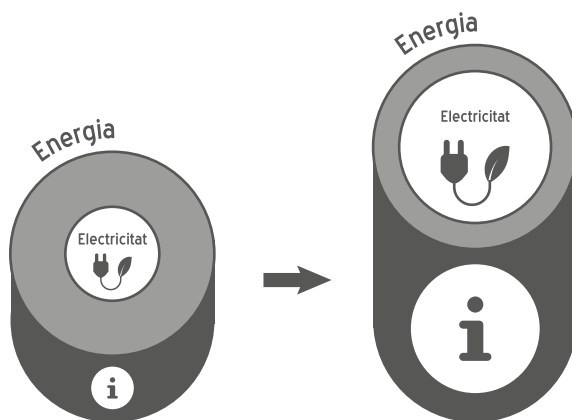

Figura 6 Evolució futura d'energia, electricitat i informació associada als sistemes elèctrics. Elaboració pròpia.

28. <https://directa.cat/endesa-amenaca-de-tallar-llum-onze-veines-de-vall-fosca-una-mala-facturacio> [Accedit el 15/03/2017]

29. La xarxa elèctrica intel·ligent és una forma de gestió eficient de l'electricitat que utilitza la tecnologia informàtica per optimitzar la producció i la distribució d'electricitat per tal d'equilibrar millor l'oferta i la demanda entre productores i consumidores.

30. La generació distribuïda consisteix en la generació d'energia elèctrica per mitjà de moltes petites fonts d'energia en llocs el més pròxims possibles a les consumidores.

Per aquest motiu, cal plantejar-se com podem disputar l'hegemonia a les grans empreses elèctriques que acaparen el poder del sector, perquè de no fer-ho ara, tindran més poder en el futur.

L'avantatge de fer-ho a través de la distribució, a diferència de les altres activitats, és que esdevé en l'escala local, amb subestacions situades als afores o dins de les ciutats, els pobles i les viles, amb centres de transformació que estan als carrers i una xarxa que circula soterrada o grapada per les façanes de les nostres cases. Quelcom que se situa de manera tan clara i particular en l'espai ciutadà, no pot tenir més que l'objectiu de servir a la ciutadania.

L'actual cicle polític, amb la presa d'ajuntaments al llarg del territori català i de l'Estat espanyol, per part de candidatures que s'autodenominen ciutadanes i/o transformadores, és un fet favorable que cal aprofitar per recuperar el control ciutadà de la distribució elèctrica. Ara bé, cal desacoblar l'impuls de la (re)municipalització dels cicles polítics i recuperar la idea de "remunicipalitzar" des d'un front més ampli i mobilitzador que aplegui més actors i actores que les merament institucionals.

Municipalització o remunicipalització

Un debat sempre recurrent és si hem de parlar de municipalització o remunicipalització, és a dir, si el que estem proposant és quelcom que ja va existir en els municipis i hem de recuperar o és quelcom nou que mai abans havia existit.

L'Enciclopèdia.cat, en la seva segona entreda, defineix municipi com *l'associació natural, reconeguda per la llei, de persones i béns, determinada per les necessàries relacions de veïnat, dintre el terme o el territori sotmès a la jurisdicció d'un ajuntament*. És a dir, quan parlem de municipalitzar no ens referim només a l'acció de l'Ajuntament, sinó a un seguit d'actors i actores que interactuen en un territori.

Si fem una mirada a la història de l'electrificació, costa trobar casos d'empreses elèctriques municipals, malgrat els coneguts exemples de Centelles, Almenar, Santa Coloma de Queralt, Tírvia, Torres de Segre, Llavorsí i Ponts. Tampoc sabem del cert si existeixen casos de municipis que van perdre les seves distribuïdores. Per exemple, les adquisicions de xarxes de distribució per part de Riesgos y Fuerza del Ebro entre 1911 i 1913 van ser a empreses locals privades de producció i distribució elèctrica. Tot i ser privades, aquestes experiències demostren que a l'inici, l'energia elèctrica va ser gestionada des d'ens locals. En aquest sentit i en contraposició a la centralització i deslocalització del servei, parlar de remunicipalització vindria a reivindicar tot un seguit d'experiències locals que foren absorbides per les grans empreses i que operaven i actuaven en àmbits municipals.

Ara bé, no creiem que mai hi hagi hagut una experiència pràctica i reixida com la que es planteja en el present estudi. La proposta entén que la recuperació de la distribució ha d'estar lligada a processos de participació, transparència i control ciutadà, on és clau l'empoderament de la població. Cal fer una mirada àmplia i apel·lar a un fort arrelament territorial i a models de govern on la ciutadania pren el protagonisme (veure 4.4).

Dit això, sembla que la fórmula més adient pels continguts que aquí es presenten, és la de (re)municipalització. Lluny de tancar el debat, parlar alhora de municipalització i remunicipalització ens permet aprofundir-hi, reconeixent les multituds d'experiències locals del final del segle XIX i principis del XX, eixamplant el fet municipal més enllà de la institució pública, donant veu a les elèctriques municipals i les cooperatives elèctriques i fent visible la proposta del lideratge ciutadà en la recuperació de la distribució elèctrica.

3. Accions des del marc legal

En primer lloc, per entendre com està regulada la distribució a l'Estat espanyol i analitzar quines són les solucions jurídiques que el marc europeu i nacional ofereixen per permetre la (re)municipalització, caldria fer una breu ressenya sobre la naturalesa jurídica de l'energia elèctrica en l'ordenament jurídic així com sobre el repartiment competencial en matèria de subministrament elèctric.

3.1. Naturalesa jurídica

Concretament, el subministrament elèctric està configurat com “un servei d'interès econòmic general”³¹, tant en el marc europeu com en el marc nacional, el que significa que ja no és un “servei públic”. No estem davant d'una activitat reservada a l'administració pública per satisfer el dret a una prestació dels ciutadans i ciutadanes en determinades condicions de qualitat, seguretat o preu, entre d'altres (Parra, García-Álvarez, & Gimeno, 2004). Tal naturalesa implica, fonamentalment, que la seva prestació està oberta a la iniciativa privada, però que davant de qualsevol defecte o fallada del mercat els poders públics poden intervenir imposant “obligacions de servei públic” a aquestes empreses per esmenar la situació a causa del seu caràcter de *servei essencial*³².

Així es dedueix de l'article 3.2 de la Directiva 2009/72/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 13 de juliol de 2009, sobre normes comunes per al mercat interior de l'electricitat i per la qual es deroga la Directiva 2003/54/CE (d'ara endavant Directiva 2009/72/CE) que assenyalava el següent:

“En el pleno respeto de las disposiciones pertinentes del Tratado, y en particular de su artículo 86³³, los Estados miembros podrán imponer a las empresas eléctricas, en aras del interés económico general, obligaciones de servicio público que podrán referirse a la seguridad, incluida la seguridad del suministro, a la regularidad, a la calidad y al precio de los suministros, así como a la protección del medio ambiente, incluidas la eficiencia energética, la energía procedente de fuentes renovables y la protección del clima. Estas obligaciones de servicio público deberán definirse claramente, ser transparentes, no discriminatorias y controlables, y garantizar a las empresas eléctricas de la Comunidad el acceso, en igualdad de condiciones, a los consumidores nacionales”.

Per la seva banda, la Llei 24/2013, de 26 de desembre, del Sector Elèctric (en endavant Llei 24/2013) és clara al respecte quan assenyalava en el seu preàmbul que:

---

31. Concepte el germen del qual ja es trobava en l'article 90.2 del Tractat de Roma i que va ser reconegut definitivament amb el Tractat d'Amsterdam en introduir un article específic, l'actual article 14 TFUE.

32. En aquest sentit la Constitució espanyola en el seu article 128.2 estableix el següent:

“Se reconoce la iniciativa pública en la actividad económica. Mediante ley se podrá reservar al sector público recursos o servicios esenciales, especialmente en caso de monopolio, y asimismo acordar la intervención de empresas cuando así lo exigiere el interés general.”

33. Actual article 106 del TFUE.

"El suministro de energía eléctrica constituye un servicio de interés económico general, pues la actividad económica y humana no puede entenderse hoy en día sin su existencia. La ordenación de ese servicio distingue actividades realizadas en régimen de monopolio natural y otras en régimen de mercado."

Per la seva banda, el Tribunal Suprem en la sentència de 17 de febrer de 2016 va assenyalar que:

"(...) la trascendencia social y económica del suministro eléctrico justifica una intensa intervención administrativa, cuya finalidad última está constituida por la garantía de un suministro correcto y fiable. Y es que, como ya recuerda la STC 18/2011, de 3 de marzo, objeto de cita en la más reciente STC 181/2013, de 23 octubre, el sector eléctrico "no sólo constituye un sector estratégico para el funcionamiento de cualquier sociedad moderna, representando por sí mismo una parte muy importante dentro del conjunto de la economía nacional, sino que es clave como factor de producción esencial para la práctica totalidad de los restantes sectores económicos, condicionando de manera determinante en muchos casos su competitividad. Y todo ello sin olvidar que es hoy en día indispensable para la vida cotidiana de los ciudadanos. Estas circunstancias justifican que el Estado pueda intervenir en la ordenación del sector eléctrico tanto a través del título general relativo a la planificación general de la economía (art. 149.1.13 CE) como mediante el más específico relativo al sector energético (art. 149.1.25 CE) (...)".

És a dir, no estem davant un servei públic però sí davant un servei que pot ser àmpliament regulat quan les circumstàncies ho exigeixin.

3.2. Competències en el subministrament energètic

Pel que fa a la distribució de competències cal assenyalar que l'ordenació del sector elèctric té la seva base jurídica tant a l'article 149.1.13 CE sobre la potestat de l'Estat d'establir les bases i coordinació de la planificació general de l'activitat econòmica com a article 149.1.25 CE sobre regulació de bases del règim miner i energètic. En aquest sentit el Tribunal Constitucional en la sentència de 23 de juny de 2016 ha assenyalat que:

"(...) Corresponde al Estado el establecimiento de la regulación básica de las actividades destinadas al suministro de energía eléctrica, entre las que se encuentra la distribución (STC 18/2011, FJ10) ya que para asegurar el correcto funcionamiento del sector es imprescindible el establecimiento de una ordenación común en el conjunto del sistema eléctrico en un aspecto como el de la distribución que opera en un sistema único para todo el territorio nacional."

Això reforça el sistema de repartiment establert en la Llei 24/2013 del sector elèctric que es caracteritza bàsicament per la centralització de competències en l'Administració General de l'Estat, tal com estableix en el seu article 3, deixant molt poc marge per la seva descentralització a les comunitats

autonòmiques (com ara certs tipus d'instal·lacions elèctriques de menor potència, per exemple).

Pel que fa als municipis³⁴, no tenen cap competència normativa o d'execució en matèria de distribució elèctrica³⁵. Però això no és obstacle perquè els municipis interessats puguin realitzar l'activitat de distribució, com qualsevol altra empresa privada, sempre que compleixin els requisits establerts a la llei.

3.3. Definició i règim jurídic de la distribució elèctrica

La Llei 24/2013 del Sector Eléctrico defineix la distribució elèctrica en el seu article 38.1 d'aquesta manera:

"La actividad de distribución de energía eléctrica es aquélla que tiene por objeto la transmisión de energía eléctrica desde las redes de transporte, o en su caso desde otras redes de distribución o desde la generación conectada a la propia red de distribución, hasta los puntos de consumo u otras redes de distribución en las adecuadas condiciones de calidad con el fin último de suministrarla a los consumidores."

Los distribuidores serán los gestores de las redes de distribución que operen. En aquellas Comunidades Autónomas donde exista más de un gestor de la red de distribución, la Comunidad Autónoma, en el ámbito de sus competencias, podrá realizar funciones de coordinación de la actividad que desarrollen los diferentes gestores."

En el seu article 40, en establir les funcions³⁶ de les distribuïdores, s'indica expressament que aquests seran els *"titulares de las redes de distribución"*. D'això es dedueix que tant la propietat com gestió estan en mans de les distribuïdores, qüestió important sobre la qual tornarem més endavant (De la Cruz, 2004).

---

34. És interessant assenyalar la garrotada que les empreses de distribució i transport d'electricitat i gas han rebut per part del Tribunal Suprem en cinc sentències recents que senten doctrina i tanquen un llarg enfrontament entre els municipis i aquestes companyies que es negaven a pagar la taxa municipal per la utilització de terrenys de domini públic establerta el 2004 en la Llei Reguladora d'Hisendes Locals. Aquests dictàmens són contraris a Red Eléctrica de España, Unión Fenosa i Gas Galicia i poden afectar prop de 5.000 municipis.

Disponible a: www.expansion.com/empresas/energia/2017/01/03/586becbca4741ee0f8b4612.html

[Accedit el 19/03/2017]

35. Tampoc tenen competència normativa o d'execució en l'àmbit de la generació o de la comercialització.

36. A més de la construcció, l'operació, el manteniment i, si escau, l'ampliació de la xarxa de distribució, entre les seves funcions hi ha la realització de les lectures dels equips de mesura (majoritàriament propietat de la distribuïdora) perquè la comercialitzadora confeccioni la corresponent facturació a les persones usuàries.

En el mateix sentit es defineix l'activitat en l'article 36 del Reial Decret 1955/2000, d'1 de desembre, pel qual es regulen les activitats de transport, distribució, comercialització, subministrament i procediments d'autorització d'instal·lacions d'energia elèctrica (en endavant RD 1955/2000) afegint que l'activitat de distribució es pot dur a terme a través tant de societats mercantils com de societats cooperatives de persones consumidores i usuàries. L'apartat 1 de l'article 39 estableix que la posada en funcionament, modificació, transmissió i tancament definitiu de les instal·lacions de distribució està sotmesa al règim d'autorització prèvia. A més en el seu apartat 2, s'indica que:

"la autorización, que no concederá derechos exclusivos de uso, se otorgará atendiendo tanto al carácter del sistema de red única y monopolio natural, propio de la distribución eléctrica, como al criterio de menor coste posible para el conjunto del sistema, propio de toda actividad con retribución regulada, y evitando el perjuicio a los titulares de redes ya establecidas obligadas a atender los nuevos suministros que se soliciten."

En conseqüència, això vol dir que no hi caben duplicitats en la xarxa de distribució, i només pot haver-hi una única xarxa³⁷ per a tot el territori.

De la normativa espanyola es dedueix l'existència de diversos tipus de xarxes³⁸:

- **Xarxa interior:** definida a l'article 3.1.ñ) del Reial Decret 900/2015, de 9 d'octubre, pel qual es regulen les condicions administratives, tècniques i econòmiques de les modalitats de subministrament d'energia elèctrica amb autoconsum i de producció amb autoconsum (en endavant Reial Decret 900/2015) com *"instalación eléctrica formada por los conductores, aparata y equipos necesarios para dar servicio a una instalación receptora que no pertenece a la red de distribución"*; i té un únic consumidor, sigui el mateix que el productor, en cas que hi hagi també una instal·lació de producció (autoconsum) o sigui un altre subjecte (consumidora associada).

---

37. L'única possibilitat de construir una nova xarxa de distribució és on no hi hagi xarxa elèctrica i sempre que ho realitzi una empresa de distribució.

38. Un tipus de xarxa és l'anomenada micro-xarxa que, des d'un punt de vista tècnic, es defineix com un "sistema de generació elèctrica bidireccional que permet la distribució d'electricitat des dels proveïdors fins als consumidors, utilitzant tecnologia digital i afavorint la integració de les fonts de generació d'origen renovable, amb l'objectiu d'estalviar energia, reduir costos i incrementar la fiabilitat". Els elements de què consta una micro-xarxa intel·ligent són: sistemes de generació distribuïda; sistemes d'emmagatzematge d'energia; tècniques per a la gestió de càrregues; sistemes de monitorització i control del flux de potència; i tècniques i procediments de manteniment preventiu. És una espècie de xarxa interior en la qual es poden connectar diferents consumidors amb un únic responsable de cara a la xarxa de distribució. A la Directiva 2009/72/CE es recull el concepte de "micro-xarxa aïllada" (articles 2.27 i 44). Però a l'Estat espanyol, a diferència d'altres països, jurídicament no es reconeix aquest concepte, especialment important per a l'impuls de la generació distribuïda i les fonts renovables. Per tant, és una proposta de *lege ferenda*, és a dir, una millora legislativa que s'hauria de tenir en compte.

- **Línia directa:** segons l'article 3.1.l) del Reial Decret 900/2015, és una "*línea que tenga por objeto el enlace directo de una instalación de producción con un consumidor*". L'article 69.2 del Reial Decret 1955/2000 estableix que si una línia directa es connecta a la xarxa de distribució o transport, automàticament perd la condició de línia directa i passa a formar part de la xarxa en la qual s'integra.
- **Xarxa de distribució:** segons l'article 38.2 de la Llei 24/2013 tenen la consideració d'instal·lacions de distribució "todas las líneas, parques y elementos de transformación y otros elementos eléctricos de tensión inferior a 220 kV", llevat que es considerin integrades a la xarxa de transport, a més de "todos aquellos activos (...) eléctricos o no, necesarios para el adecuado funcionamiento de las redes de distribución". La xarxa de distribució s'uneix amb la xarxa interior en el que es coneix com a "punt frontera". La xarxa de distribució absorbeix la xarxa interior si en aquesta es connecta més d'un consumidor (excepte en el cas de consumidors associats).

Per tant, es pot dir que tot el que no és xarxa interior o línia directa (al marge de les instal·lacions aïllades) és xarxa de distribució. En aquest sentit, l'article 39.3 de la Llei 24/2013 del Sector Elèctric, estableix que:

"Todas las instalaciones destinadas a más de un consumidor tendrán la consideración de red de distribución y deberán ser cedidas a la empresa distribuidora de la zona, la cual responderá de la seguridad y calidad del suministro. Dicha infraestructura quedará abierta al uso de terceros.

Cuando existan varios distribuidores en la zona a los cuales pudieran ser cedidas las instalaciones construidas por un promotor, la Administración Pública competente sobre la autorización de dichas redes determinará a cuál de dichos distribuidores deberán ser cedidas, con carácter previo a su ejecución, siguiendo criterios de mínimo coste para el conjunto del sistema y aquellos que establezca reglamentariamente la Administración General del Estado. Dicha infraestructura quedará abierta al uso de terceros.

Cuando en una nueva área a electrificar existan varios distribuidores que deseen realizar el desarrollo de la misma, la Administración Pública competente bajo el criterio de red única y aquellos que establezca reglamentariamente la Administración General del Estado, y considerando el carácter de monopolio natural de la actividad y con el objetivo de generar el menor coste de retribución para el conjunto del sistema determinará con carácter previo a la ejecución de las instalaciones, cuál de las empresas distribuidoras deberá acometer el desarrollo".

Com es pot observar, aquest precepte en el seu paràgraf primer estableix la cessió automàtica i gratuïta a la distribuïdora de la zona de qualsevol nova xarxa que es construeixi, ja sigui per part d'una nova consumidora o d'una nova productora d'energia elèctrica que vulgui injectar energia a la xarxa de distribució. Això és així pel fet que la normativa considera que qualsevol connexió de servei és un servei que presta la distribuïdora de la zona i pel qual la persona interessada ha de pagar. Es tracta d'una expropiació encoberta a cost zero, que no només perjudica la butxaca de les persones

interessades, sinó que referma més el monopoli de la distribuïdora de la zona que veu com creix la seva xarxa sufragada³⁹ per les productores o consumidores que sol·liciten un punt de connexió i que no poden triar la companyia de distribució, ja que està lligada a una zona concreta.

3.4. Com remunicipalitzar la distribució elèctrica

En principi, es podrien analitzar diverses vies jurídiques a fi i efecte d'obtenir un possible control efectiu de la xarxa de distribució elèctrica per part dels municipis, amb majors o menors dificultats, que a continuació tractarem d'explicar⁴⁰. Són les següents:

A) Comprar la xarxa de distribució

Consisteix a aconseguir la propietat de la xarxa de distribució local mitjançant un contracte de compravenda subscrit voluntàriament entre el municipi i una distribuïdora de la zona interessada en aquest negoci. En aquest cas s'ha de comptar amb importants recursos per realitzar una oferta generosa, atès que previsiblement no es vulgui desfer fàcilment si el negoci li és rendible.

També és possible instar l'Estat perquè dicti una norma que permeti la venda obligatòria de les xarxes de distribució, almenys, per a aquells municipis que així ho aprovin per qualsevol mitjà ajustat a dret, nomenant un àrbitre neutral per a aquells casos en què no s'arribi a un acord sobre el preu en el termini establert.

Aquesta va ser la via utilitzada per a l'adquisició de la xarxa de transport per Red Eléctrica de España (REE), en aquell moment, en mans de les companyies distribuïdores. El 1984 es va aprovar la Llei 49/1984 sobre explotació unificada del sistema elèctric nacional⁴¹ en la qual es declarava en el seu article primer que l'explotació de les xarxes d'alta tensió era un "servicio público de titularidad estatal", obligant a les empreses privades propietàries a vendre a REE. Durant diverses dècades el procés

---

39. Segons l'article 1 del Reial Decret 1048/2013, de 27 de desembre, pel qual s'estableix la metodologia per al càlcul de la retribució de l'activitat de distribució d'energia elèctrica, les empreses de distribució són retribuïdes, d'una banda, amb càrrec a la factura elèctrica que paguen les persones consumidores en concepte de peatges d'accés segons la metodologia establerta a la norma i, de l'altra, per les quantitats recaptades per drets d'escomeses, verificacions i actuacions sobre els equips de control i mesura, a més dels pagaments pels estudis d'accés i connexió a les xarxes de distribució.

40. Aquest apartat recull part del treball realitzat pel gabinet d'advocats Holtrop S.L.P. sobre remunicipalització de les xarxes de distribució <http://elperiodicodelaenergia.com/democratizar-la-red-de-distribucion-electrica/>

41 Llei 49/1984, de 26 de desembre, sobre explotació unificada del sistema elèctric nacional.

d'adquisició va continuar fins a culminar l'any 2010⁴². Un altre cas de venda obligatòria va ser la cessió de la central de bombeig Chira-Soria en mans d'Endesa a REE, que preveu la Llei 17/2013, de 29 d'octubre, per a la garantia del subministrament i l'increment de la competència en els sistemes elèctrics insulars i extrapeninsulars, en establir en el seu article 5 que la *titularidad de las instalaciones de bombeo deberá corresponder al operador del sistema (REE)*.

Cal afegir que quan l'objecte de la transmissió és la pròpia xarxa de distribució, sense incloure la pròpia empresa propietària, serà necessària la corresponent autorització administrativa prèvia, segons el que disposa l'article 53.5 de la Llei 24/13.

B) Expropiació

L'apropiació no voluntària d'una propietat privada per raons d'utilitat pública o interès social a canvi d'un justipreu⁴³ mitjançant un procediment formal conegut com a expropiació forçosa és una figura recollida en l'ordenament jurídic⁴⁴.

La Llei 24/13⁴⁵ en el seu article 54 contempla la declaració d'utilitat pública de les instal·lacions elèctriques en preveure que:

1. *Se declaran de utilidad pública las instalaciones eléctricas de generación, transporte y distribución de energía eléctrica, a los efectos de expropiación forzosa de los bienes y derechos necesarios para su establecimiento y de la imposición y ejercicio de la servidumbre de paso.*
2. *Dicha declaración de utilidad pública se extiende a los efectos de la expropiación forzosa de instalaciones eléctricas y de sus emplazamientos cuando por razones de eficiencia energética,*

42. L'any 2010 quedaven per vendre les xarxes de les illes, l'anell de Barcelona i alguns actius a Aragó i Andalusia, en mans d'Endesa. Com l'acord s'endarreriria, mitjançant la Llei 17/2007 (DT9ª) es va introduir un termini màxim de 3 anys per acabar de transferir la propietat de la xarxa de transport restant a REE, i s'establia un mandat on, si les parts no es posaven d'acord, la Comissió Nacional de l'Energia designaria un jutge independent. Per dur a terme aquesta tasca, la xarxa de transport restant va ser venuda per Endesa a REE el 2010 per 1.412 milions d'euros, uns dies abans de la fi del termini establert. En aquest mateix any REE va arribar a un acord amb Hidrocarbúric per a l'adquisició de la seva xarxa, principalment a Astúries, per 57,8 milions d'euros.

43. El justipreu o just preu constitueix una indemnització per la pèrdua dels béns i drets expropiats, i és un element essencial de l'expropiació, que diferencia aquesta de la confiscació, en què hi ha pèrdua de la propietat del particular però no existeix indemnització.

44. Així l'article 33.3 assenyalava que "*Nadie podrá ser privado de sus bienes y derechos sino por causa justificada de utilidad pública o interés social, mediante la correspondiente indemnización y de conformidad con lo dispuesto por las leyes*".

45. La regulació de l'expropiació forçosa en el sector elèctric està específicament regulada per la Llei 24/13 (articles 54, 55 i 56) així com pel RD 1955/2000 (article 140 i seqüents).

tecnológicas, o medioambientales sea oportuna su sustitución por nuevas instalaciones o la realización de modificaciones sustanciales en las mismas.

No obstant això, el problema és que aquesta norma està pensada fonamentalment perquè les empreses elèctriques puguin instar⁴⁶, mitjançant sol·licitud la declaració d'utilitat pública, l'expropiació dels béns i drets necessaris per a la construcció de les seves xarxes i infraestructures. No està dissenyada per reconèixer la capacitat d'expropiació de l'Administració Pública.

Per tant, amb la normativa actual es fa bastant difícil que l'expropiació pugui ser viable.

C) Línies directes

La construcció de les línies directes que connecten *"un centro de producción con un centro de consumo"* (Article 67 del RD 1955/2000) de forma paral·lela a la xarxa de distribució seria una altra opció, atès que aquestes no formen part de la xarxa de distribució elèctrica i no es podria aplicar el principi de xarxa única a què està sotmesa l'activitat de distribució. En aquest sentit, l'últim paràgraf de l'article 38.2 de la Llei 24/13 assenyala que:

"No formarán parte de las redes de distribución los transformadores de grupos de generación, los elementos de conexión de dichos grupos a las redes de distribución, las instalaciones de consumidores para su uso exclusivo, ni las líneas directas."

S'ha de tenir en compte que l'article 42.2 de la mateixa norma estableix que la posada en funcionament, modificació, transmissió i tancament definitiu de línies directes estarà sotmesa a autorització administrativa prèvia (article 53). En el punt 3 del mateix s'exclou a les línies directes de l'aplicació de les disposicions en matèria d'expropiació així com del règim retributiu propi de l'activitat de distribució elèctrica.

Aquesta opció seria adequada per a connectar centres de producció amb centres de consum en els municipis .

---

46. L'article 55.1 de la Llei 24/13 assenyala que *"Para el reconocimiento en concreto de la utilidad pública de las instalaciones aludidas en el artículo anterior, será necesario que la empresa interesada lo solicite, incluyendo el proyecto de ejecución de la instalación y una relación concreta e individualizada de los bienes o derechos que el solicitante considere de necesaria expropiación"*.

47. La concessió d'autorització administrativa s'ha de fer d'acord amb criteris objectius i no discriminatoris i la seva denegació haurà de ser motivada, segons el que disposa l'article 34 de la Directiva 2009/72/CE.

48. Artículo 68.2 y 141 del RD 1955/2000.

49. No obstant això, l'article 69 del RD 1955/2000 estableix la limitació que *"sólo pueden ser utilizadas por sus titulares"* o, és a dir, *"aquella superior al 25 por ciento del capital de la sociedad"*. Per tant, com a màxim només quatre subjectes podrien fer servir la xarxa. Per això és una solució força limitada.

D) Constituir-se en una nova distribuïdora o comprar una existent

Com la construcció d'una nova xarxa de distribució de forma paral·lela a una ja existent no és possible a causa del règim jurídic regit pel principi de xarxa única i de menor cost al sistema, hi ha la possibilitat que en aquelles zones on no hi hagi xarxa de distribució prèvia i en què s'ha de construir una de nova, com ara noves promocions d'habitatges on el promotor ha de cedir a la distribuïdora de la zona, el municipi interessat pot constituir-se com a una nova distribuïdora amb l'objectiu d'optar a la cessió d'aquestes noves xarxes de distribució i ser la distribuïdora que gestioni aquesta zona. Així l'article 39.3 en el seu paràgraf segon i tercer estableix que:

"Cuando existan varios distribuidores en la zona a los cuales pudieran ser cedidas las instalaciones construidas por un promotor, la Administración Pública competente sobre la autorización de dichas redes determinará a cuál de dichos distribuidores deberán ser cedidas, con carácter previo a su ejecución, siguiendo criterios de mínimo coste para el conjunto del sistema y aquellos que establezca reglamentariamente la Administración General del Estado. Dicha infraestructura quedará abierta al uso de terceros."

"Cuando en una nueva área a electrificar existan varios distribuidores que deseen realizar el desarrollo de la misma, la Administración Pública competente bajo el criterio de red única y aquellos que establezca reglamentariamente la Administración General del Estado, y considerando el carácter de monopolio natural de la actividad y con el objetivo de generar el menor coste de retribución para el conjunto del sistema determinará con carácter previo a la ejecución de las instalaciones, cuál de las empresas distribuidoras deberá acometer el desarrollo."

Pel que fa a exercir l'activitat de distribució, segons l'article 37 del RD 1955/2000, els subjectes interessats hauran de reunir els següents requisits, successivament:

- a) Certificació que acrediti la seva capacitat legal, tècnica i econòmica.
- b) Concessió per part de l'administració competent de l'autorització administrativa de les instal·lacions de distribució.
- c) Aprovació del Ministeri d'Economia de la retribució que li correspongui per a l'exercici de la seva activitat.
- d) Estar inscrit en el Registre Administratiu de Distribuïdors, Comercialitzadores i Consumidors Qualificats del Ministeri d'Economia, a la secció primera.

Per acreditar la capacitat legal les entitats que realitzen l'activitat de distribució han de tenir la forma de

societats mercantils de nacionalitat espanyola o, si s'escau, d'un altre estat membre de la Unió Europea amb establiment permanent a l'Estat espanyol. També podran acreditar aquesta capacitat les societats cooperatives de persones consumidores i usuàries de nacionalitat espanyola que estiguin degudament donades d'alta en els registres corresponents. Aquestes societats no podran desenvolupar directament activitats de generació o comercialització.

La capacitat tècnica s'ha d'acreditar complint les següents condicions:

- a) Comptar amb 25 MVA de transformació o 50 Km de línies o 1000 clients en instal·lacions sense solució de continuïtat elèctrica.

Per a això hauran de presentar un pla de negoci auditat que garanteixi assolir els requisits anteriors en un termini màxim de tres anys. Aquest pla ha d'incloure:

- 1r El Pla d'inversions en actius per a la distribució d'energia elèctrica.
- 2n El Pla de despeses per al manteniment dels actius i la seva reposició.

- b) Comptar amb capacitat suficient per a poder realitzar la lectura i facturació dels clients.

I pel que fa a la capacitat econòmica, les entitats que realitzen l'activitat de distribució han de tenir un immobilitzat material mínim de 50 milions de pessetes, finançat almenys un 50 per 100 de recursos propis. Durant els tres primers anys de l'exercici de l'activitat el requisit anterior es considera complert mitjançant la presentació de garanties per aquesta quantitat.

Per tant, és factible i molt més senzill, atenint-nos al que disposa la disposició addicional cinquena del RD 1955/2000, poder optar a la cessió d'aquestes noves xarxes mitjançant l'adquisició d'alguna petita distribuïdora (si existeix) que ja tingui aquests drets adquirits, amb el benentès que l'operació de compravenda és volguda i satisfà ambdues parts.

E) Separació de la propietat i la gestió de la xarxa de distribució

A l'Estat espanyol, per raons històriques les empreses distribuïdores són les propietàries de les xarxes i el règim jurídic s'articula sobre el principi de xarxa única. Perquè altres empreses puguin participar-hi, una solució és separar la gestió de la propietat de les xarxes, és a dir, que empreses municipals o cooperatives s'encarreguin de la gestió de la xarxa de distribució per un temps determinat i no de forma definitiva, com passa en l'actualitat a l'Estat espanyol.

Així ho exigeix l'article 24 de la Directiva 2009/72/CE en establir que:

"Los Estados miembros designarán o pedirán a las empresas propietarias o encargadas de las redes de distribución que designen, por un período de tiempo que determinarán los Estados miembros en función de criterios de eficiencia y de equilibrio económico, uno o varios gestores de redes de distribución. Los Estados miembros velarán por que los gestores de redes de distribución procedan con arreglo a lo dispuesto en los artículos 25, 26 y 27."

D'aquesta manera a les empreses cooperatives o municipals que realitzin la gestió dels quals se'ls pagaria un percentatge pel seu servei i a les propietàries altre, en tant que titulars, sense que hagués de suposar un encariment de la retribució. La designació dels gestors⁵⁰ es faria per l'Estat per un temps determinat mitjançant una licitació pública (de conformitat amb la normativa sectorial) o per part de les empreses distribuïdores, titulars de les xarxes.

No obstant això, encara que a l'Estat espanyol encara no ha complert amb aquesta norma⁵¹, no és obstacle perquè se li communi a fer-ho, ja que està impedit l'accés d'operadors nacionals i d'altres estats del mercat interior de l'electricitat, conculcant greument l'article 56 del TFUE sobre restriccions a la lliure prestació de serveis. L'oportuna denúncia davant la Comissió Europea⁵² per part de les institucions locals seria una via adequada per fer-ho valer, com a pas previ a la constitució o compra d'una distribuïdora o constitució d'una empresa de serveis energètics, per part dels municipis interessats, que pugui optar a ser designada gestor de la xarxa de distribució local.

En suma, podríem dir que els mitjans més factibles i ràpids serien la construcció de línies directes que unissin centres de producció amb punts de consum propis així com, si és el cas, adquirir una distribuïdora ja constituïda.

50. No obstant això, l'article 26 de la Directiva 2009/72/CE estableix que si el gestor de la xarxa de distribució forma part d'una empresa integrada verticalment, haurà de ser independent de les activitats que no siguin de distribució, almenys, respecte a la personalitat jurídica, organització i preses de decisions, però sense incloure la separació dels actius de distribució de l'empresa integrada verticalment. Això vol dir que la independència en aquests casos és més teòrica que efectiva atès que fàcilment poden falsejar la competència malgrat la seva interdicció en el paràgraf 3 del mateix precepte. No oblidem que les distribuïdores manegen informació extremadament sensible i de gran valor estratègic i comercial sobre els seus usuaris a través del SIP (base de dades recollida a l'article 40.2 m) de la Llei 24/13 sobre els punts de subministrament), tenen la potestat de concedir o denegar l'accés a la seva xarxa o poden decidir ampliar o no una xarxa per no perjudicar les productores d'electricitat del seu grup que estiguin a la seva zona (donant-los un avantatge competitiu sobre altres empreses alienes al mateix), per exemple.

51. Segons el seu article 49 de la Directiva 2009/72/CE, l'entrada en vigor de la directiva es preveia per al 3 març de 2011, excepte per l'article 11 que s'aplicaria a partir del 3 març de 2013.

52. La Comissió Europea té entre les seves atribucions vetllar pel compliment efectiu de tot el Dret de la Unió. En base a això, quan té notícia d'algun incompliment està facultada per requerir als Estats membres i, en cas de negativa, ostenta la legitimació activa per a la interposició d'un recurs d'incompliment davant el TJUE (article 258 TFUE).

4. Accions des del marc legítim

Els marcs d'acció per la recuperació de la distribució elèctrica no es limiten a l'estricta acció jurídica. Existeixen nombroses vies que, dins d'un marc de legitimitat, poden permetre avançar en l'objectiu de la recuperació del control de la distribució. Encara que el marc jurídic consideri el subministrament elèctric un "servei d'interès econòmic general" es pot afirmar que l'electricitat s'ha convertit en un servei essencial i el seu accés hauria de ser universal i garantit, per sobre de qualsevol altra consideració de tipus econòmic. També caldria exigir una major transparència al sector, la seva urgent transició cap a un model sostenible, la participació més activa de la ciutadania i un llarg etcètera. Per a poder emprendre aquesta transformació de soca-rel cal una massa social suficient que la posi sobre la taula i la impulsi. Per tant, cal explorar de manera creativa i decidida propostes d'acció, sense descartar-les pel sol fet que no encaixen en l'actual ordenament jurídic.

4.1. Auditem la distribució elèctrica

Un dels punts crítics del sector elèctric és la manca d'informació i de transparència. Diversos grups i col·lectius han reclamat una auditoria del sector per conèixer la seva situació real i com a punt de partida per emprendre accions que el transformin⁵³. En la mateixa línia, la proposta és auditar l'activitat de distribució entesa com l'exercici necessari per aconseguir la informació de com ha estat en el passat, de com és en el present i de quines accions s'han d'emprendre en el futur perquè estigui al servei de la ciutadania. L'auditoria hauria de contenir:

1. Anàlisi tècnica de l'estat actual de la distribució.

S'ha realitzat un bon manteniment de la xarxa i els seus elements? S'han introduït millores tècniques i tecnològiques? Han estat suficients, adequades i necessàries?

2. Prestació del servei de l'empresa distribuïdora.

Com ha estat el servei pel que fa a la qualitat i la continuïtat del subministrament? Quina ha estat l'atenció a les persones usuàries? Han rebut la informació necessària i han estat ben assessorades? Hi ha hagut una bona comunicació i s'han atès les seves reclamacions? Com s'han tractat els talls de subministrament? S'ha ofert informació al municipi sobre els impagaments per poder detectar els casos de pobresa energètica?

---

53. Tot i proposar una auditoria de les xarxes de distribució a nivell local creiem imprescindible auditar tot el sistema elèctric per obtenir una visió més clara de com s'integraran els plans d'acció municipal. Aquí dos exemples que reclamen una auditoria del sector: https://secure.avaaz.org/campaign/es/auditoria_electrica_7/?ccDcNeb [Accedit el 19/03/2017]

www.odg.cat/sites/default/files/3a_informe_coste_energia_esp_web.pdf [Accedit el 19/03/2017]

3. Retribucions rebudes respecte al servei prestat i pagaments de taxes.
Han estat ajustades al conjunt d'actuacions realitzades per les empreses distribuïdores? Han pagat taxes per l'ús de l'espai públic?
4. Propietat de les xarxes de distribució.
Com ha estat l'evolució històrica de la propietat de les xarxes? Com, qui i per què es va crear el conveni de cessió obligatòria? Com han estat les cessions⁵⁴?
5. Les concessions de punts de connexió de noves instal·lacions de producció.
En quines condicions s'han atorgat? La concessió ha estat àgil i eficient? Hi ha hagut diferències sensibles entre instal·lacions diferents? S'ha utilitzat la posició dominant per afavorir instal·lacions del mateix grup empresarial i entorpir d'altres?
6. Condicions de treball dels treballadors i treballadores de l'activitat.
Quines són les condicions laborals en l'activitat de distribució? Com ha afectat la cadena de subcontractacions als drets laborals dels treballadors i treballadores? Quin és el nivell d'accidents que han patit?
7. Esquema de subcontractacions.
Com s'han realitzat les subcontractacions de l'activitat? Quines empreses han estat involucrades i quina era la seva funció? Quina relació hi ha entre els contractes marc per les retribucions a les empreses subcontractades i les retribucions del sistema?

Per l'auditoria, tan important és la informació que pugui aportar com el procés que s'organitza per aconseguir-la. No es tractaria de fer un encàrrec tècnic i especialista a una entitat qualificada i esperar-ne el resultat. L'auditoria ha de ser un procés amb participació ciutadana seguint la tradició de les auditories ciutadanes per determinar el deute il·legítim que impulsa, entre altres entitats en l'àmbit internacional, la Plataforma Auditoria Ciutadana del Deute (PACD)⁵⁵. D'aquesta manera, l'auditoria es converteix en un exercici de presa de consciència i transformador. El fet que hi participi la ciutadania hauria de garantir que els resultats fossin accessibles per la població, tinguin o no coneixements tècnics específics, i que aprofundeixin en les demandes requerides.

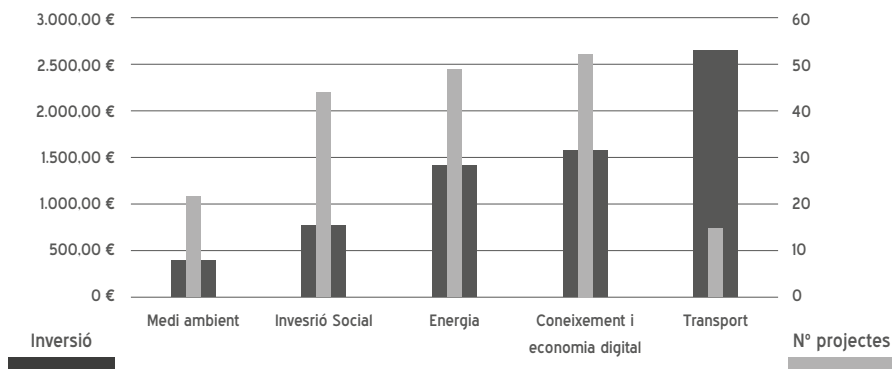
54. www.endesadistribucion.es/es/instalaciones2/Documents/DOGC_4827-2007.pdf pàg 15 de 16 [Accedit el 19/03/2017]

55. Plataforma Auditoria Ciutadana del Deute <http://auditoriaciudadana.net/>

4.2. Exigim un debat públic sobre les xarxes intel·ligents

Ens trobem davant d'un canvi tecnològic que suposarà un augment del valor estratègic de les xarxes de distribució: el pas a les xarxes intel·ligents. Aquesta tecnologia porta associada la gestió d'una quantitat ingent de dades sobre els punts de consum. El control d'aquestes dades esdevé clau per assegurar que són utilitzades per una millora de l'eficiència del sistema i no per a fins comercials o de maximització dels beneficis.

En aquest sentit, una fita rellevant que va passar totalment desapercibuda va ser que la Generalitat de Catalunya, el passat mes de febrer del 2015, va sol·licitar fons europeus per convertir les xarxes de distribució de totes les ciutats catalanes. La Generalitat va sol·licitar al Fons Europeu per Infraestructures Estratègiques, més conegut com el Pla Juncker, un total de 6.809,4 milions d'euros per invertir en medi ambient, energia, coneixement, transport i projectes socials .

Gràfic 3 Finançament sol·licitat al Pla Juncker per sector i nº de projectes (període 2015-17). Elaboració pròpia a partir de dades de El Periódico⁵⁶.

De tot el llistat de projectes energètics que formaven part de la documentació que es va fer arribar a la Comissió Europea, un 56% del pressupost, 756 milions d'euros, eren per xarxes intel·ligents. El més greu és que els imports sol·licitats van ser directament assignats a Endesa Distribució, S.L.

Ara bé, a dia d'avui el llistat de projectes aprovats pel Banc Europeu d'Inversions, institució pública europea que gestiona el fons d'infraestructures, no reflecteix, en cap cas, que s'hagi aprovat el finançament sol·licitat pels projectes⁵⁷.

56. www.elperiodico.com/es/noticias/economia/catalunya-pide-inversiones-6809-millones-del-plan-juncker-3952226 [Accedit el 19/03/2017]

57. www.eib.org/efsi/efsi-projects/index.htm [Accedit el 22/03/2017]

Smart City Barcelona	72.500.000.00 €	Smart City Rubí	3.000.000.00 €
Smart City Hospitalet de Llobregat	11.500.000.00 €	Smart City Manresa	3.000.000.00 €
Smart City Badalona	10.000.000.00 €	Smart City Vilanova i la Geltrú	2.500.000.00 €
Smart City Terrassa	9.000.000.00 €	Smart City Viladecans	2.500.000.00 €
Smart City Sabadell	9.000.000.00 €	Smart City Prat de Llobregat, El	2.500.000.00 €
Smart City Tarragona	6.000.000.00 €	Smart City Granollers	2.500.000.00 €
Smart City Lérida	6.000.000.00 €	Smart City Cerdanyola del Vallès	2.500.000.00 €
Smart City Santa Coloma de Gramenet	5.000.000.00 €	Smart City Castelldefels	2.500.000.00 €
Smart City Mataró	5.000.000.00 €	Smart Rural El Valle de Arán	2.000.000.00 €
Smart Storage Integration	4.500.000.00 €	Smart Rural El Penedés	2.000.000.00 €
Smart City Reus	4.500.000.00 €	Smart City Mollet del Vallès	2.000.000.00 €
Smart City Girona	4.000.000.00 €	Smart Rural Ribera del Ebro	1.500.000.00 €
Smart City Sant Cugat del Vallès	3.500.000.00 €	Smart Rural Pirineo Catalán	1.500.000.00 €
Smart City Sant Boi de Llobregat	3.500.000.00 €	Smart City Sant Adrià de Besòs	1.500.000.00 €
Smart City Cornellà de Llobregat	3.500.000.00 €		

Taula 1 Finançament sol·licitat per smart grids a Catalunya assignat a Endesa Distribució, S.L. Elaboració pròpia a partir de dades de El Periódico⁵⁶

Dit això, sembla evident que cal parar especial atenció a com es fa el trànsit cap a les xarxes intel·ligents perquè esdevinguin un moment d'oportunitat i no de perpetuació del control de l'Oligopoli sobre la distribució elèctrica. D'aquí que cal exigir a les administracions públiques que s'obri un debat sobre la nova tecnologia donat que, a més del subministrament elèctric, contindrà un gran volum de dades de consum que han d'estar sota control social.

4.3. Establim un diàleg i col·laboració amb les treballadores del sector

Les grans empreses elèctriques han seguit un procés de reducció dràstica de personal propi en favor d'empreses subcontractades que realitzen les tasques que competeixen a l'activitat subcontractada. És a dir, apripen el seu aparell operatiu i conserven l'aparell gerencial i de direcció tècnica i comercial. Aquest procés ha estat denunciat nombroses vegades pels sindicats per la dilució de responsabilitats que suposa la cadena de subcontractacions, augmentant la precarietat dels treballadors i treballadores, incrementant el risc d'incidents per una mala planificació de la política de riscos laborals⁵⁸ i afectant la qualitat del servei.

A finals de l'any 2014, CCOO i UGT van convocar dos dies de vaga dels treballadors i treballadores d'empreses subcontractades per ENDESA i Red Eléctrica de España, que realitzen el manteniment de les xarxes de distribució elèctrica⁵⁹. Els sindicats denunciaven reduccions de plantilla del 50% i retallades en les condicions laborals sota el paraigua de la reforma laboral. També denunciaven que la manca d'inversió pel manteniment de les xarxes amenaça la qualitat i la seguretat futura del servei⁶⁰. Les retribucions que reben les empreses de l'Oligopoli segueixen estables, malgrat la baixada de plantilla de les subcontractacions.

Un altre element a tenir en compte és que l'activitat de distribució se subcontracta sota contractes marc que determinen les remuneracions de les empreses subcontractades. Aquests contractes solen tenir una durada curta, per exemple 3 anys, i són revisables segons els objectius assolits, cosa que serveix per pressionar i millorar l'eficiència econòmica. Paradoxalment, les empreses de l'Oligopoli no estan sotmeses a un sistema de concessió per la gestió del servei de distribució per un temps determinat, tal com indica l'article 24 de la Directiva 2009/72/CE. Ara bé, sí utilitzen els contractes marc de curt termini amb les empreses subcontractistes per pressionar-les, fet que acaba afectant les treballadores, que es veuen sotmeses a la consecució d'objectius que poc tenen a veure amb oferir un servei de qualitat per la ciutadania.

D'aquí que cal establir un diàleg i col·laboració amb les treballadores del sector per conèixer el seu punt de vista sobre la proposta de (re)municipalització i per compartir les millores que podria suposar pels seus drets laborals.

---

58. <http://diaritreball.cat/ccoo-vincula-la-mort-dun-treballador-de-manteniment-electric-amb-la-precarietat-laboral/> [Accedit el 24/03/2017]

59. www.eldiario.es/catalunyaplural/eldiariideltreball/Vaga-treballadors-manteniment-electric-Catalunya_6_331826831.html [Accedit el 24/03/2017]

60. En aquell moment les xarxes funcionaven per sota de la seva capacitat per la disminució del consum com a conseqüència de la crisi però una eventual recuperació en la demanda podria provocar problemes severos.

Empresa	Centre de Treball	Zona Contracte	Treb. 2010	Treb. 2013	Variació 2010-2013	ERO Susp.
EMTE	Hospitalet de Llobregat	Barcelona	160	70	-90	2
FCC (abans Acciona)	Barcelona	Barcelona	195	117	-78	1
EMTE	Girona	Girona	250	87	-146	2
Eléctrica Soler (abans SEMI)	Berga	Berguedà/Cerdanya	24	8	-16	0
SEMI	Baix Llobregat	Catalunya	23	8	-15	0
EIFFAGE	Baix Llobregat	Baix Llobregat	85	12	-73	1
MAETEL	Tarragona / Tortosa / Barcelona	Barcelona / Tarragona	109	28	-81	0
COBRA	Abrera	Baix Llobregat	80	74	-6	0
COBRA	Granollers	Vallès Oriental / Maresme	113	80	-33	1
COBRA	Lleida	Lleida	75	72	-3	0
COBRA	Palafolls	Maresme	12	4	-8	0
SPARK Ibérica	Hospitalet de Llobregat	Catalunya	600	351	-249	0
ELECNOR	Igualada	Anoia	22	18	-4	0
ELECNOR (Antes Alupu)	Sabadell	Vallès Occidental	100	32	-68	0
COBRA	Sant Andreu	Baix Llobregat	14	14	0	0
SEMI	Tortosa / Tarragona / Mora	Tarragona Sud	160	70	-90	1
ELECNOR (Antes Alupu)	Tarragona	Tarragona Nord	95	45	-50	1
TOTALS -51.49%			2.117	1.090	-1.027	9

Taula 2 Evolució personal d'empreses subcontractistes d'Endesa Distribució. Elaboració pròpia a partir de dades de Comissions Obreres.

4.4. Explorem i posem en pràctica models de govern des de i per la ciutadania

La recuperació del control públic i ciutadà de la distribució elèctrica hauria de comportar la creació de nous espais de debat estratègics i de presa de decisions on els diferents actors i actores puguin interactuar. Tradicionalment, aquests espais, anomenats de manera general espais de participació ciutadana, han rebut dures crítiques per ser jeràrquics, condicionats i insuficients, tant pel que fa al debat que s'hi genera, com per la seva capacitat executiva.

En els últims anys, el terme governança apareix amb força i s'imposa com el nou paradigma per eixamplar els espais de participació, incloent-hi més actors, i les seves relacions i interdependències (Centelles, 2006). La seva definició, però, no apareix en els diccionaris catalans de referència i només podem trobar-ne una, des de les ciències socials, al termcat:

"Fórmula de govern que es fonamenta en la interrelació entre els organismes que ostenten la direcció política d'un territori i la societat civil, de manera que els elements socials poden exercir poder, autoritat i influència sobre les decisions que afecten la vida pública "

Ara bé, el concepte de governança també és fortament criticat. Primer, perquè les institucions promotores van ser el Banc Mundial i la Unió Europea amb la intencionalitat d'expandre les receptes neoliberals. Segon, perquè en la creació dels espais de participació no reconeix les asimetries i les dinàmiques de poder entre els diferents actors, conferint als espais una falsa sensació d'igualtat. Tercer, i amb una estreta relació amb el segon, no admet el conflicte inherent a les desigualtats entre els actors i ho fa utilitzant un llenguatge higiènic, asèptic i molt tecnificat, que pretén allunyar les situacions de conflicte de l'acció de govern (Bagué, 2017). Altres autors, però, destaquen que el més interessant del concepte de governança és que el coneixement objectiu, tècnic o enginyeril, tot i ser important, ja no és el preeminent ni el definitiu, i que cada vegada més és el coneixement social el que va guanyant primacia. A més, a diferència del coneixement tècnic, que pot ser globalitzat, el coneixement social és localitzat i molt específic. Per tant, la complexitat ha passat d'estar als despatxos d'enginyeria a estar al carrer (Centelles, 2006).

Una altra dimensió important de la governança és el factor d'escala. L'antropòloga Edurne Bagué afirma que la governança vol resoldre el problema del diàleg d'intervenció local-global, però amb una clara intenció de reproduir el model global en l'escala local (Bagué, 2017), cosa que entra en forta contradicció amb les propostes del present estudi.

Si tornem a la qüestió dels actors i ho portem al terreny de les (re)municipalitzacions, sovint s'anomenen com a imprescindibles per aquests nous espais de govern: la ciutadania, les treballadores del sector i l'administració pública. A priori, sembla que la complexitat de la interacció entre aquests actors es converteixi en dificultats a l'hora de dur a terme una activitat com la distribució elèctrica. En aquest sentit, l'expert en estratègies urbanes i governabilitat local Josep Centelles fa una proposta que ajuda

a acotar l'àmbit de la governança. L'autor distingeix entre tres paradigmes de govern que coexisteixen: la governança, el gerencialisme i la burocràcia. La governança vindria a ser l'espai on es prenen les decisions estratègiques, el gerencialisme on es prenen les decisions de caràcter tècnic i operatiu, segons l'estratègia definida, i la burocràcia és l'espai de la maquinària administrativa (Centelles, 2006).

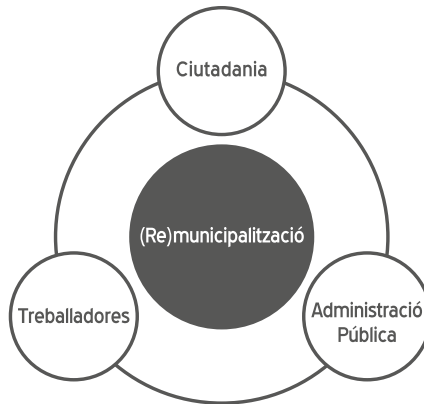

Figura 7 Esquema d'actors de la (re)municipalització. Elaboració pròpia.

Per tant, els actors d'aquests nous espais de govern de la distribució elèctrica haurien de treballar, fonamentalment, en l'àmbit de les decisions estratègiques que facin que la distribució tingui una veritable vocació de servei públic.

D'altra banda, si volem que els espais tinguin una "participació autèntica", s'hauria de constituir un espai que no sigui controlat per cap dels actors sinó que sigui fruit de l'interès col·lectiu, amb una igual correlació de forces, amb decisions preses col·lectivament, on les tasques i l'accés a la informació i les eines (plataformes virtuals, redacció d'informes, propostes, etc.) es duquin a terme de forma distributiva des dels principis d'equitat i corresponsabilitat, entre les parts implicades (Bagué, 2017).

4.5. Fem xarxa amb altres experiències de recuperació del control de l'energia

Existeixen nombroses experiències d'empoderament ciutadà per recuperar el control de l'energia. En l'àmbit de la distribució, potser les més conegudes dins la Unió Europea són Berlín i Hamburg. En un espectre més ampli, trobem casos com l'Ajuntament de Barcelona, que ha creat la comercialitzadora pública més gran de l'Estat espanyol i el de la campanya Switched London, que vol recuperar la comercialització a la ciutat de Londres, impulsant un model 100% renovable i amb participació

ciutadana. També existeixen experiències repartides pels diferents continents que, malgrat tenir un context social, polític i cultural ben diferent, poden ser inspiradores les unes per les altres. Entitats com el Transnational Institute (TNI) han apostat per desenvolupar un mapa online per recollir-les i fomentar el debat i l'enxarxament entre elles i els diferents grups impulsors.

Figura 8 Mapa de la democràcia energètica. Font: Energy Democracy⁶¹

També cal reflexionar sobre la profunditat i capacitat transformadora de les experiències. En aquest sentit, el Seminari d'Economia Crítica Taifa⁶² proposa 5 dimensions per avaluar-les. L'avaluació no es planteja com un l'exercici mecànic i quantificador que busca com homogeneïtzar i classificar les diferents propostes. L'avaluació va en el sentit de fer de brúixola: vol fer visible les fortaleses de l'experiència però també les mancances, per no caure en l'autocomplaença, i generar debat i acció que aprofundeixi en la seva capacitat transformadora.

Les cinc dimensions són:

1. Que el sistema de propietat proposat sigui col·lectiu no privat.
2. Un règim de producció comunitari: que no exploti ni malbarati recursos.
3. Un sistema de distribució equitatiu. Tothom/Totdon ha de poder satisfer les necessitats socialment considerades bàsiques.
4. Una gestió del poder horitzontal. No jeràrquica ni despòtica.
5. Que el seu sistema de valors i afectes proposi i potenciï el bé comú.

---

61. www.energy-democracy.net/?page_id=867 [Accedit el 03/04/2017]

62. <http://seminaritaifa.org/> [Accedit el 03/04/2017]

Dins la proposta de Taifa també es parla d'afegir la institució en el procés de transformació perquè tingui un paper proactiu i s'integri en una lògica del canvi comunitària. A més, apunta que no hi ha "experiència petita", que totes les propostes i accions que s'encaminin cap aprofundir en la transformació són vàlides i necessàries.

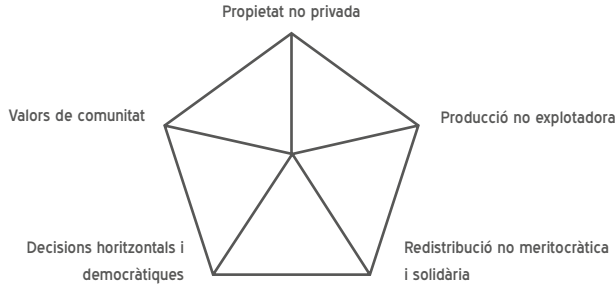

Figura 9 Dimensions d'una experiència transformadora. Elaboració pròpia a partir del Seminari d'Economia Crítica Taifa

Algunes experiències inspiradores

A) Berlin, Alemanya

La realitat a Alemanya fa que puguem parlar clarament de processos de remunicipalització donat que abans dels anys 90 nombrosos municipis alemanys proveïen d'aquest servei a la població. L'onada liberalitzadora, promoguda per les directives europees, va provocar que els ajuntaments més endeutats veiessin una sortida a través de la venda dels serveis al sector privat (energia, aigua, gestió dels residus, transport públic) amb les promeses de més eficiència i millors preus per les persones consumidores. Amb el pas del temps, les promeses es van veure incomplides i diferents moviments locals es van organitzar per remunicipalitzar l'energia en l'àmbit local.

A Berlín es va crear l'any 2011 la Berliner Energietisch, una coalició de 56 grups locals de la societat civil amb l'objectiu de remunicipalitzar la xarxa de distribució a través de la creació d'un nou operador local de la xarxa (Berlín Energie) i d'una comercialitzadora elèctrica local (Berlin Stadtwerke), aprofitant que les dates de la renovació de la concessió estaven ben a prop.

La Berliner Energietisch va elaborar el seu discurs i proposta en les tres àrees de la sostenibilitat: ambiental, social i econòmica; i va eixamplar la seva base social traduint el seu argumentari als interessos dels diferents grups. Va aconseguir que la coalició tingués grups de l'Església, de benestar personal, ecologistes, etc. La seva demanda es concretava en una llei que dotaria d'una major transparència i participació ciutadana. En aquest sentit, proposava uns òrgans de govern per les empreses municipals que tinguessin una junta directiva amb sis representants de la ciutadania.

escollits directament pels berlinesos i berlineses, la regidora de Medi Ambient i la d'economia, i set representants de les treballadores.

El govern local format pels Social Demòcrates (SPD⁶³) i els conservadors (CDU⁶⁴) s'oposava a la remunicipalització. La Berliner Energietisch però, va proposar un exercici de democràcia local a través d'un referèndum, que va ser acceptat perquè va aconseguir més de 200.000 signatures de suport, de les 173.000 necessàries. El referèndum es va dur a terme el 3 de novembre de 2013 i no va ser vàlid perquè va participar un 24,1% del cens i es necessitava una participació mínima del 25%, tot i que el 83% dels vots van anar pel "sí". El govern local, però, va ser pressionat per constituir la distribuïdora local i entrar en competició per la nova concessió que encara no està resolta. La comercialitzadora també es va crear però l'òrgan de govern proposat no va ser adoptat.

B) Hamburg, Alemanya

El cas d'Hamburg és similar i en aquest cas el referèndum, celebrat el 22 de setembre de 2013, va tenir una participació del 50,9% i la ciutadania va dir sí a la remunicipalització de la distribució elèctrica, de gas i de calefacció. "Our Hamburg, our grid" (OHOG), el col·lectiu ciutadà que ho va impulsar, va aprofitar les onades de protestes antinuclears que van mobilitzar 120.000 persones a la ciutat per endegar una campanya que culminés en el referèndum. La idea força era que els serveis energètics són un bé comú i no només un objecte de maximització de beneficis.

La campanya pel sí va haver d'enfrontar-se a l'oposició de partits com el SPD, CDU i els liberals del FDP⁶⁵, i a les empreses Vattenfall i E.on. Un dels portaveus del OHOG va estimar que la campanya del "no" tenia un finançament 100 vegades més gran que la del "sí".

Finalment, el febrer del 2014, l'Ajuntament d'Hamburg va comprar la distribució elèctrica de la ciutat per 550 milions d'euros. El primer any va generar uns beneficis de 34,5 milions, tot i que el segon any es van reduir a 6 milions per les reestructuracions i inversions que s'hi van fer. Per la part de distribució de gas sembla haver arribat a un acord de comprar-la per 355,4 milions d'euros pel 2018. La xarxa de calefacció encara està en discussió perquè es valora al voltant de 950 milions d'euros.

Al mateix temps, es va crear un òrgan de govern amb una junta directiva de 20 persones en representació de la societat civil, l'acadèmia, la indústria, els sindicats i les companyies energètiques de la ciutat, on encara participen Vattenfall i E.on. La junta es reuneix com a mínim dos cops l'any en trobades obertes on pot participar la població però, com es pot imaginar, el seu avenç està limitat per les tensions internes.

---

63. *Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, Partit Social Demòcrata d'Alemanya.

64. *Christlich Demokratische Union Deutschlands*, Unió de Demòcrates Cristians d'Alemanya.

65. *Freie Demokratische Partei*, Partit Demòcrata Liberal.

C) San Marcos, Guatemala

També tenim referents fora de l'àmbit europeu que, tot i estar ubicats en un context sociopolític i tenir un marc jurídic diferent, són fonts d'inspiració per la seva lluita social, per la capacitat de mobilització i determinació, i pel seu sentit de comunitat.

A la regió de San Marcos, Guatemala, l'any 1998, l'empresa Unión Fenosa (UF)⁶⁶ va aconseguir una concessió de 50 anys per l'explotació de la distribució i la comercialització elèctrica. L'inici de les operacions de l'empresa va coincidir amb nombrosos talls de subministrament i amb l'augment sobtat de les factures⁶⁷. L'any 2004, la Corte de Constitucionalidad va determinar que UF estava cobrant un import il·legal i que havia de retornar uns 260 milions d'euros a les persones usuàries. Malgrat això, UF va continuar operant amb impunitat. El 28 de juliol de 2009 el Frente para la Defensa de los Recursos Naturales y los Derechos Humanos (FRENA) va presentar al Congreso de la República de Guatemala, una carta explicant les males pràctiques de UF: apropiació indeguda de xarxes comunitàries, inexistència d'oficines d'atenció a les persones consumidores, talls de subministrament, falta d'inversió i manteniment de les xarxes de distribució, i lectures errònies dels comptadors. La població local organitzada a través del FRENA va patir una forta repressió que va derivar en l'assassinat de 7 líders de la lluita⁶⁸. Aquest fet va provocar que diverses organitzacions, moviments, partits polítics i sindicats de l'Estat espanyol exigissin, a través d'una carta, responsabilitats al govern de Jose Luís Rodríguez Zapatero i als màxims accionistes de UF: Gas Natural, La Caixa i Repsol.

Davant aquest greuge, més de 20.000 famílies van decidir deixar de pagar les factures en senyal de protesta. La lluita va ser aferrissada i Gas Natural Fenosa va tallar el subministrament reiteradament a pobles sencers com a mesura intimidatòria.

La pressió i l'organització de la societat civil va aconseguir una sentència l'any 2011 de la Corte Interamericana de Derechos Humanos que reconeix que s'ha de consultar a les poblacions indígenes pels canvis administratius que afecten els seus territoris. Aquesta victòria va donar l'impuls necessari perquè el FRENA comencés a pensar a aprofitar la potència hidroelèctrica i fer projectes d'autonomia energètica amb la seva pròpia xarxa. Sota el nom de "Luz para todos" s'han construït 6 minihidràuliques on les comunitats són sòcies de les empreses que han creat per gestionar-les. El finançament ha vingut de fons de cooperació internacional, una petita part provinent dels ajuntaments catalans de Navàs i Bagà, i l'assessorament tècnic de les cooperatives catalanes l'Olivera, SCCL i Aiguasol.

66. Unión Fenosa va ser adquirida per Gas Natural el juliol de 2008, convertint-se en Gas Natural Fenosa el setembre de 2009, data en que es va culminar l'operació.

67. <http://frenagt.blogspot.com.es/2013/03/como-las-transnacionales-invadieron-y.html> [Accedit el 10/04/2017]

68. www.observatoriodeltrabajo.org/nueva/web/index.asp?pagina=686&idioma=1 [Accedit el 10/04/2017]

5. Resum, conclusions i... per on comencem?

El present estudi ha explorat diferents perspectives de l'activitat de distribució per endegar un procés de recuperació del seu control a l'efecte de qui tingui una veritable vocació de servei públic. La revisió històrica de l'electrificació ens ha demostrat com, des de l'inici, el sector elèctric a Catalunya i a l'Estat espanyol ha estat controlat per empreses privades. Aquest problema persisteix fins el dia d'avui, on l'Oligopoli domina el sector, i particularment la distribució elèctrica, una activitat cabdal pel present i pel futur de la sobirania energètica popular. A més, en ser una activitat regulada i en règim de monopoli natural, assegura uns ingressos a les empreses de l'Oligopoli i dificulta la possibilitat que altres actors hi participin.

La recerca també ha pogut descriure diferents episodis que mostren les males praxis de les grans empreses distribuïdores, amb deficiències al manteniment que han provocat grans apagades, estafes com la dels comptadors intel·ligents i abusos com els de les veïnes de Vall Fosca o la reiterada negativa d'aplicar el principi de precaució que exigeix la llei 24/2015 contra l'emergència habitacional i la pobresa energètica.

Per aquest motiu, s'han proposat diferents accions des del marc legal i des del marc legítim. Des del marc legal s'ha explorat la possibilitat de la venda obligatòria que es va utilitzar, per exemple, en l'adquisició de xarxes d'alta tensió per part de REE. També s'ha contemplat la construcció de línies directes, connectant directament centres de generació amb centres de consum. També s'han explorat els requisits per constituir-se com a nova distribuïdora i, per últim, s'ha advocat per una separació real entre propietat i gestió que exigeix la directiva europea 2009/72/CE però que no s'ha transposat a l'Estat espanyol, on les distribuïdores són gestores i propietàries de les xarxes.

Des del marc legítim, s'ha apuntat a la necessitat d'endegar una auditoria ciutadana de l'activitat de distribució com a fita indispensable per tenir la informació necessària i emprendre les accions que s'hi determinin. S'ha recalcat la importància que l'auditoria s'entengui com un procés on participi la ciutadania. També s'ha posat de relleu la importància del canvi tecnològic cap a les xarxes intel·ligents, un moment per exigir que s'obri un debat sobre com i qui ha de controlar aquesta nova manera d'entendre la distribució elèctrica i, sobretot, la gran quantitat de dades que s'hi generaran. També s'ha exposat la situació de les treballadores del sector, que pateixen la precarització i la pèrdua de drets laborals, i com aquest punt s'ha de revertir a través de la proposta de (re)municipalització, precisament incloent-les als nous òrgans de govern de les distribuïdores. Aquests nous òrgans de govern haurien d'assegurar la participació de la ciutadania, les treballadores i l'administració pública, i tindria com a objectiu marcar les línies estratègiques i polítiques perquè la distribució tingui una veritable vocació de servei públic. Per últim, s'ha fet referència a experiències que poden inspirar l'impuls per la (re)municipalització. Berlín i Hamburg són sens dubte exemples propers on l'impuls ciutadà va obrir un procés de reflexió i acció que va culminar en dues consultes per la remunicipalització de la distribució elèctrica que, tot i no aconseguir els objectius inicials, han obert una esclatxa considerable vers la democratització del sector. El cas de Guatemala també ens inspira pel valor i determinació de la seva lluita. Comunitats afectades per l'abús en les tarifes d'Unión Fenosa al país decideixen col·lectivament.

en primera instància, deixar de pagar les factures i, després, elaborar un projecte d'autonomia energètica.

Una vegada fet el repàs dels continguts de l'estudi dues coses semblen clares. Per una banda, la distribució elèctrica és clau pel present i futur del sector elèctric i també clau pels interessos de les grans empreses. Per això, és un espai perfecte per disputar l'hegemonia a l'Oligopoli a través d'una mobilització ciutadana que promogui la (re)municipalització de l'activitat. Per altra banda però, les possibilitats que ofereix el marc legal de l'Estat espanyol són complexes i, sobretot, inexplorades. En aquest sentit, caldrà fer exercicis creatius de dret administratiu per seguir trobant esclatxes. Alhora, cal impulsar experiències que serveixin de laboratoris vius i que puguin inspirar d'altres. Experiències que estiguin ben apuntalades per un moviment ciutadà que lideri la iniciativa i que aconsegueixi la transversalitat necessària perquè sigui reconegut com un actor rellevant i influent.

Però concretament, per on comencem? Segurament un primer pas és teixir complicitats i articular-se més i millor amb col·lectius que poden estar interessats, ser beneficiaris directes o que poden aportar un major aprofundiment de la proposta. Col·lectius com ara els que lluiten contra la pobresa energètica i la pobresa en general, de l'àmbit tècnic i acadèmic, les cooperatives elèctriques de renovables, les treballadores del sector i un llarg etcètera. Però cal fer-ho a través d'una acció concreta: l'auditoria ciutadana de l'activitat de distribució. L'auditoria ciutadana és l'element necessari per l'activació de la societat civil organitzada. Conformem grups de persones interessades que exigeixin informació als ens que la poseeixen, ja siguin administracions públiques o les mateixes empreses distribuïdores. En l'estudi ja s'han apuntat alguns dels temes importants: la propietat, les retribucions respecte el servei prestat i l'estat actual de les xarxes. Acompanyem tot el procés amb una forta campanya de comunicació que posi sobre la taula, i des d'inici, les intencions del grup motor de la iniciativa. La campanya servirà com a mesura de pressió, tant per les empreses distribuïdores com per les administracions públiques, i farà d'altaveu dels resultats de l'auditoria i dels entrebancs que vagin sortint en el procés. Volguem o no, disputar l'hegemonia a l'Oligopoli ens durà a fortes confrontacions amb els seus interessos econòmics, fem-ho doncs des de l'inici. I malgrat que el cicle polític municipal pot ser favorable i receptiu a la present proposta, cal que la mobilització social desbordi amb propostes molt més ambicioses de les que s'estan duent a terme ara mateix. Sens dubte, la (re)municipalització de la distribució elèctrica, tal com planteja la Xarxa per la sobirania energètica, n'és una de molt ambiciosa.

6. Legislació

Tractat de Funcionament de la Unió Europea. DOUE núm. 83, de 30 de març de 2010, pàg. 47-199

Directiva 2009/72 / CE del Parlament Europeu i del Consell, de 13 de juliol de 2009, sobre normes comunes per al mercat interior de l'electricitat i per la qual es deroga la Directiva 2003/54 / CE. DO L 211 de 2009.08.14, pàg. 55-93.

Llei 17/2013, de 29 d'octubre, per a la garantia del subministrament i increment de la competència en els sistemes elèctrics insulars i extrapeninsulars.

BOE núm. 260, de 30 d'octubre de 2013.

Llei 54/1997, de 27 de novembre del Sector Elèctric. BOE núm. 285, de 28 de novembre de 1997.

Llei 24/2013, de 26 de desembre del sector elèctric. BOE núm. 310, de 27 de desembre de 2013.

Reial Decret 1955/2000, d'1 de desembre, pel qual es regulen les activitats de transport, distribució, comercialització, subministrament i procediments d'autorització d'instal·lacions d'energia elèctrica. BOE núm. 310, de 27 de desembre del 2000.

Reial Decret 1074/2015, de 27 de novembre, pel qual es modifiquen diverses disposicions del sector elèctric. BOE núm. 290, de 4 de desembre del 2015.

Reial Decret 1048/2013, de 27 de desembre, pel qual s'estableix la metodologia per al càlcul de la retribució de l'activitat de distribució d'energia elèctrica. BOE núm. 312, de 30 de desembre de 2013.

Reial Decret Legislatiu 2/2004, de 5 de març, pel qual s'aprova el text refós de la Llei Reguladora de les Hisendes Locals. BOE núm. 59, 09 de març del 2004.

7. Bibliografia

- Alayo, J. M. (2012). *EL PROCÉS D'ELECTRIFICACIÓ DE CATALUNYA. RECURSOS NATURALS Y ACTUACIONS EMPRESARIALS. 1896 -1936*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.
- Baqué, E. (2017). *Desmontando la Gobernanza*. DOCANT 2015-2019.
- Bosch, X. (2004). *Restriccions d'energia elèctrica a Catalunya 1944-1958*. Barcelona: Universidad de Barcelona.
- Centelles, J. (2006). *Governança, només un neologisme de moda?*. Barcelona: II Congrés català de gestió pública.
- Chapel, H. (1994). *La electricidad en Cataluña, una historia por hacer*. Barcelona: FECSA.
- Cotarelo, P. (2015). *El coste real de la energía: Estudio de los pagos ilegítimos al sector eléctrico español 1998-2013*. Barcelona: Observatori del Deute en la Globalització.
- Cotarelo, P., & Pérez, A. (2015). *Abriendo la caja negra de la UE. Metabolismo energético, dependencia y geopolítica*. Barcelona: Observatori del Deute en la Globalització.
- De la Cruz, F. J. (2004). *El debate sobre el régimen jurídico del tendido de redes de distribución y de su acceso y conexión a otras redes*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid.
- Díaz, L. (2008). *GOBERNANZA: CONCEPTOS, OBJETIVOS Y PRINCIPIOS*. México: UNAM.
- Dolader, J. (2006). *Diagnosis del sector energético en Catalunya*. Barcelona: Comisión de Energía de la Asociación de Ingenieros Industriales de Cataluña.
- Fiedler, M. (2015). *The Making of the EU Energy Internal Market*. Brussels: Rosa Luxembourg Stiftung.
- Llistar, D., & Pérez, A. (2016). *EL ACAPARAMIENTO ENERGÉTICO DEL ESTADO ESPAÑOL. Interferencias sobre terceros asociadas a las políticas de seguridad de los suministros de energía*. Barcelona: Observatori del Deute en la Globalització (ODG).
- Martínez, J. (2017). *Propuestas para la participación y el control social en la gestión pública*. Terrassa: Taula de l'Aigua de Terrassa.
- Mediavilla, M., de Castro, C., Capellán, Í., Miguel, L., Arto, I., & Frechoso, F. (2012). *The transition towards renewable energies: Physical limits and temporal conditions*.
- Mir, J. (2015). *La revolución democrática desde abajo en el municipalismo: ciudadanía, movimientos sociales y otra manera de hacer política*. Madrid: Papeles.
- Parra, R., García-Álvarez, G., & Gimeno, J. (2004). *La política energética de la Unión Europea: La construcción del mercado interior de la electricidad*. Zaragoza: Universidad de Zaragoza.
- Pérez, A. (2014). *El sector de la energía. Dinàmiques d'una corrupció controlada*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya.
- Sheng, Y. K. (2009). *What is Good Governance? United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific*.
- Siegner, M. (2014). *La Energía en Manos Ciudadanas. Construyendo la transición energética europea desde una perspectiva descentralizada y participativa*. Santiago de Chile: Fundación Heinrich Böll Conosur.

A Enginyeria Sense Fronteres (ESF) creiem que la transformació social tant en el Nord com en el Sud és necessària i és una de les claus per aconseguir un desenvolupament integral. Així, la col·lecció d'estudis Esferes pretén oferir materials i instruments per a la reflexió i l'anàlisi crítica. L'objectiu és facilitar l'aprofundiment en les causes de les desigualtats del patró actual de desenvolupament per contribuir a millorar l'acció política i educativa en el Nord dels moviments socials, universitaris, ONGD i altres actors de la cooperació internacional.

www.esf-cat.org

@ESFCatalunya

/EnginyeriaSenseFronteres

[telegram.me/ESFCatalunya](https://t.me/ESFCatalunya)

/ESFCatalunya

Col·labora

Amb el suport de

